

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет фінансів

Кафедра банківської справи та страхування

галузь знань 07 Управління та адміністрування
спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування
освітня програма Страхування та ризик-менеджмент
Форма навчання: Денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «Розвиток перестрахування в Україні»

(назва теми)

Здобувача Міни Анастасії Олександрівни
(Прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис здобувача)

Науковий керівник:

доцент, канд.екон.наук.
(вчене звання, наукова ступінь)

Татаріна Т.В.
(підпис) (Прізвище, ініціали)

**Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри банківської справи та страхування:
доктор економічних наук, професор _____ Примостка Л.О.
(підпис)

Київ 2023

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна магістерська робота містить 82 сторінки, 10 таблиць, 9 рисунків, перелік джерел посилання з 55 найменувань.

«Розвиток перестраховання в Україні»

(назва кваліфікаційної магістерської роботи)

Об'єктом дослідження є перестраховання в Україні та світі

Предметом дослідження є сукупність фінансових відносин, що виникають між суб'єктами перестраховання у процесі його функціонування та розвитку.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи – полягає у поглибленні теоретичних засад функціонування перестраховання, аналізу сучасного стану та розробці практичних рекомендацій щодо його подальшого розвитку.

Реалізація мети зумовила необхідність розв'язання таких *завдань*:

- визначити необхідність, сутність та значення перестраховання;
- дослідити виникнення та розвиток перестраховання в країні;
- з'ясувати особливості державного регулювання перестраховання в світі та в Україні;
- дослідити тенденції розвитку перестраховання на світовому страховому ринку;
- провести аналіз діяльності страхових компаній у перестрахованні;
- виявити роль посередників у розвитку перестраховальних операцій;
- визначити проблеми перестраховання на вітчизняному страховому ринку;
- обґрунтувати заходи з вдосконалення перестраховання в Україні.

Практичне значення отриманих результатів полягає у визначенні основних проблем розвитку перестраховання в Україні, розробці практичних рекомендацій щодо його вдосконалення, покращення функціонування вітчизняних компаній в цьому сегменті ринку.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2023.

Рік захисту роботи 2023.

Ключові слова: перестраховання; розвиток перестраховання; державне регулювання перестраховання; міжнародний ринок перестраховання; перестраховий брокер.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ.....	6
1.1 Необхідність, сутність та значення перестраховування.....	6
1.2 Виникнення та розвиток перестраховування	15
1.3 Особливості державного регулювання перестраховування в світі та в Україні.....	23
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА СТАНУ РОЗВИТКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	31
2.1 Тенденції розвитку перестраховування на світовому страховому ринку.....	31
2.2 Аналіз діяльності страхових компаній у перестраховуванні.....	39
2.3 Роль посередників у розвитку перестраховувальних операцій.....	49
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ..	59
3.1 Визначення проблем перестраховування на вітчизняному страховому ринку.....	59
3.2 Впровадження заходів з вдосконалення перестраховування в Україні.....	66
ВИСНОВКИ.....	75
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	79

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних економічних умовах одним із перспективних сегментів фінансового ринку є перестраховання. Основна мета перестраховання - це створення збалансованого портфеля договорів страхування, розподіл та перерозподіл ризиків для забезпечення фінансової стійкості та рентабельності страхових операцій. Перестраховання необхідне, оскільки будь-яка страхова компанія відчуває серйозну нестачу капіталу у разі катастрофічних подій. Одна з найважливіших проблем, які зараз постали перед представниками української страхової спільноти полягає у необхідності перегляду стратегічних підходів у процесі взаємодії всіх учасників перестраховання, адже формування саме цих відносин покликане забезпечити гарантії надання населенню та юридичним особам страхового захисту, й, одночасно, сприяють встановленню соціально-економічної стабільності в суспільстві, дозволяють досягти ефективного розвитку підприємницької діяльності, гарантують безпеку життєдіяльності й підвищення рівня якості життя населення в країні. Також, існує дискусійне питання щодо перспектив інтеграції вітчизняного страхового ринку до світового соціально-економічного простору й визначенні напрямів розвитку відносин в сфері перестраховання в сучасних умовах глобалізації.

Роль та значення українського ринку перестраховання поступово зростає, що обумовлено тим, що ринкові трансформації впливають на діяльність страхових компаній, для яких в сучасних умовах особливо необхідною стає фінансова підтримка та залучення додаткових обсягів капіталу через придбання перестрахових послуг. Формування оптимальних умов, необхідних для розвитку ринку перестраховання в Україні являє собою одне з пріоритетних напрямів розвитку, адже покликане забезпечити фінансову безпеку учасників страхового ринку та, як наслідок, підвищити економічну стабільність суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження сутності й значення перестраховання в Україні, а також розгляду теоретичних засад та

практичних аспектів розвитку вітчизняного ринку перестраховання присвячено роботи таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як: В. Базилевича, А. Боженка, Н. Внукової, О. Гаманкової, О. Залєтова, О. Кнейслер, О. Козьменка, С. Козьменка, С. Осадця, Н. Приказюк, Т. Татаріної, Н. Ткаченко, В. Фурмана, Я. Шумелди, Ю. Алескерової, О. Гуцаленка, , а також зарубіжних вчених, зокрема таких, як: Т. Гварліані, Т. Гхаріб, Б. Ерхарт, М. Коулмен, Ш. Мілденхолл, К. Пфайффер та багатьох інших. В той же час, слід зазначити, що недостатньо уваги приділено питанням підвищення ефективності функціонування ринку перестраховання в Україні, визначенню перспектив підвищення рівня його конкурентоспроможності та прозорості відносин між його учасниками, а також виявленню перспективних напрямів його подальшого розвитку в нашій державі.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи – полягає у поглибленні теоретичних засад функціонування перестраховання, аналізу сучасного стану та розробці практичних рекомендацій щодо його подальшого розвитку.

Реалізація мети зумовила необхідність розв'язання таких завдань:

- визначити необхідність, сутність та значення перестраховання;
- дослідити виникнення та розвиток перестраховання в країні;
- з'ясувати особливості державного регулювання перестраховання в світі та в Україні;
- дослідити тенденції розвитку перестраховання на світовому страховому ринку;
- провести аналіз діяльності страхових компаній у перестрахованні;
- виявити роль посередників у розвитку перестраховальних операцій;
- визначити проблеми перестраховання на вітчизняному страховому ринку;
- обґрунтувати заходи з вдосконалення перестраховання в Україні.

Об'єктом дослідження є перестраховання в Україні та світі

Предметом дослідження є сукупність фінансових відносин, що виникають між суб'єктами перестраховання у процесі його функціонування та розвитку.

Методи дослідження. В процесі вирішення поставлених в магістерській роботі завдань було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: логіко-діалектичний метод для дослідження сутності поняття «риннок перестраховання»; метод системного аналізу й узагальнення для визначення особливостей державного регулювання перестраховання в світі та в Україні; абстрактно-логічний та логіко-історичний методи в узагальненні процесів виникнення та розвитку перестраховання в країні; метод статистичного та економіко-математичного моделювання у дослідженні тенденцій розвитку ринку перестраховання; методи наукової абстракції та узагальнення, метод аналізу та синтезу в процесі аналізу діяльності страхових компаній у перестрахованні, методи спостереження та порівняння для виявлення проблем та перспектив розвитку ринку перестраховання в Україні.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Кваліфікаційна магістерська робота містить дослідження з обох аспектів – теоретичного та практичного. Базою для теоретичних та методологічних висновків слугували концептуальні основи перестраховання, його сутність, історія виникнення та розвитку в Україні. Практична націленість проявляється у виявленні основних проблем та напрямків майбутнього розвитку перестраховання як в цілому, так і у розробці методів з вдосконалення перестраховання в Україні.

Інформаційну базу дослідження складають: закони та нормативно-правові акти України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти, закони країн Європейського Союзу й законодавча документація зарубіжних країн в сфері страхування та перестраховання; а також наукові роботи українських й зарубіжних авторів в сфері перестраховання; матеріали спеціальних та періодичних видань і доповіді науково-практичних конференцій; а також ресурси мережі Інтернет.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ

1.1 Необхідність, сутність та значення перестраховування

Існування сучасної економіки неминуче пов'язане з виникненням різноманітних ризиків, що нерідко призводить до наростання значних збитків і втрат. При настанні різноманітних небезпек (пожеж, повеней, вибухів, стихійних лих, крадіжок, пошкоджень тощо) суб'єкти страхування потребують забезпечення страхового захисту. Існує чимало визначень цього виду економічних відносин. Беручи на себе відповідальність за покриття страхових випадків, що настали, страхувальники відшкодовують виниклі втрати за рахунок утворених страховиками фондів страхових внесків та страхових резервів.

Однак, нерідко, для відшкодування збитків та втрат страхувальників не вистачає коштів страхових фондів, утворених конкретним страховиком, переважно за наявності кількох страхових ризиків. У таких ситуаціях страховики, покладаючи відповідальність за покриття відчутних ризиків, мають право передати в подальше вторинне страхування іншим страховикам, тобто у перестраховування [7, с. 369].

З метою краще зрозуміти поняття «перестраховування», слід розглянути наявні підходи вчених до визначення даної категорії. У табл. 1.1 аналіз сутності й економічного змісту наведених авторських визначень, дозволяє зробити висновок, що деякими авторами, що в основі перестраховування вбачають певну систему економічних відносин, не враховано основи подальшого перерозподілу ризиків, а підходи обмежено лише першою стадією цього процесу, що обмежує загальне розуміння щодо призначення та сутності здійснення перестраховальних операцій.

Таблиця 1.1 – Наукові підходи до визначення поняття «перестраховання»

Автор	Визначення
Т. Ротова [11, с.335]	«З фінансово-економічної точки зору перестраховання – це система економічних відносин, згідно з якою страховик, беручи на страхування ризику щодо захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, частину відповідальності за ними з урахуванням своїх фінансових можливостей передає на узгоджених умовах з метою створення збалансованого страхового портфеля, забезпечення рентабельності страхових операцій, фінансової стійкості та платоспроможності»
С. Боженко [29]	«Відносини між учасниками ринку перестраховання з приводу надання частини капітальної фінансової ємності перестраховика страховику з метою прийняття застрахованих ризиків і відшкодування частини понесених страхових виплат в межах даної ємності за визначену договором перестраховання плату (перестраховальну премію)»
Д. Мун [30, с.53]	«Страховик за допомогою перестраховання частково компенсує понесені витрати на страхові виплати, а відтак страхує себе від ризику невиконання обов'язків перед страхувальниками»
Я.Медвідь [31, с.150]	«Операція, згідно якої страховик, беручи на страхування ризику, частину відповідальності за ними (з урахуванням своїх фінансових можливостей) передає на узгоджених умовах іншим страховикам (перестраховикам) з метою створення збалансованого страхового портфеля, забезпечення фінансової стійкості та рентабельності страхових операцій»
В. Братюк [32, с.145]	«Угода між страховими товариствами, за якою одне страхове підприємство зобов'язане відшкодувати іншому страховому підприємству суму або частину суми, яку останній виплачує клієнту за договором майнового або особистого страхування»
Л. Шірінян, О. Шашенко, А. Шірінян [33, с.251]	«Перестраховання являє собою самостійну галузь страхування, що забезпечує захист прямого страховика (цедента) від можливих фінансових втрат, якщо б йому необхідно було б здійснювати виплати за укладеними договорами страхування, не маючи перестраховального покриття»

Джерело: розроблено автором за даними [11; 29-33]

Таким чином, такі автори, як Т. Ротова та С. Боженко розглядають перестраховання як систему економічних відносин між страховиком та перестраховальником [11, с.335; 29].

Д. Мун визначає, що головна мета перестраховання полягає в перерозподілі ризику невиконання обов'язків перед страхувальниками [30, с.53]. В той же час Я.

Медвідь вказує, що основною метою перестраховування є створення збалансованого страхового портфеля, забезпечення фінансової стійкості та рентабельності страхових операцій [31, с.150].

В. Братюк має дещо інший погляд та вказує, що перестраховування за своєю сутністю є угодою між страховими товариствами щодо відшкодування всієї суми або її частини, яку виплачується клієнту згідно договору майнового чи особистого страхування [32, с.145].

Такі автори, як Л. Шірінян, О. Шашенко, А. Шірінян пропонують виділити перестраховування в окрему галузь страхування [33, с.251].

Таким чином, можемо сказати, що в науковій літературі не існує єдиного визначення та підходу до визначення поняття «перестраховування».

Отже, з позиції прагматичного підходу доцільним є трактування перестраховування з кількох позицій:

1) як управлінський процес – перестраховування є методом управління ризиками прямих страховиків в частині захисту своїх майнових інтересів, що пов'язані з процесом забезпечення додаткових гарантій під час виконання ним страхових зобов'язань перед страхувальниками згідно укладеного договору страхування [30, с.54];

2) як організаційно-правовий процес – перестраховування є видом діяльності суб'єкта господарювання (представника бізнесу), відповідно якому страховик, в процесі приймання на страхування ризиків, передає певну частину своєї відповідальності за цими ризиками іншій страховій компанії (перестраховику) на узгоджених в договорі умовах з метою компенсувати частину страхових виплат, що були здійснені на користь страхувальника [31, с.151];

3) як певна форма організації резервів перестраховиків, що відбувається за рахунок отримання перестраховальної премії, яку виплачує прямий страховик як плату за перестраховальний захист [29];

4) з позиції юридичного процесу – перестраховування є системою цивільно-правових відносин, якими передбачено наявність обов'язку перестраховика здійснювати компенсацію частини страхових виплат, що були здійснені прямим

страховиком згідно договору страхування у разі, коли настав страховий випадок [с.145].

Наявність такої різноманітності у трактуванні економічної сутності перестраховання пояснюється динамічністю цього явища та його багатогранністю, й, як наслідок, досить складно розкрити у визначенні весь комплекс його сутнісних ознак, форм вияву й специфіки функціонування.

На нашу думку, всі розглянуті підходи (як етичні, так й прагматичні) можуть бути визнані правильними та доцільними, адже вони не суперечать один одному, а лише доповнюють та сприяють повному розкриттю значення та економічної сутності перестраховання. В той же час самі розглянуті тлумачення поняття «перестраховання» надають характеристики його особливостям та неповторній природі.

Перестраховання є вторинною формою страхування й у зв'язку з посиленням процесу глобалізації економіки входить до системи міжнародних економічних відносин. Перестраховання є процесом перерозподілу можливого ризику між різними страховиками.

Послідовність процесу перестраховання складається з наступних етапів. Страховик приймає від клієнта ризик під відповідальність. Далі з урахуванням створення оптимального страхового портфеля страховик перерозподіляє ризик між іншими страховиками (перестраховиками), що дозволяє брати під свою відповідальність ризик, який був би важким тягарем для одного страховика і ставив би під сумнів фінансову стійкість компанії. Потім при настанні страхового випадку розрахунок зі страхувальником провадиться з боку першого страховика. Далі збитки та втрати у першого (прямого) страховика відшкодовуються вже вторинними страховиками (перестраховиками) на умовах складеного договору перестраховання.

Перестраховання виконує певні функції та завдання, із чого складається сутність цих економічних відносин. Основні завдання перестраховання:

- створення страховиком оптимального та збалансованого страхового портфеля за рахунок перерозподілу ризику;

- вирівнювання та підтримання поточної діяльності страховика на необхідному рівні;
- експансія страхової діяльності страховика та прийняття під відповідальність більш небезпечних ризиків;
- гарантія фінансової стабільності страховика [8, с. 138-139].

Схематично процес перестраховування можна представити у вигляді рисунка 1.1.

Рисунок 1.1 – Перестраховування на первинному та вторинному рівні

Джерело: розроблено автором на основі [7]

Процес передачі ризику страховиком перестраховику, відповідно до термінології перестраховування, називається перестраховальною цесією. Первинний страховик чи перестраховальник є цедентом. У свою чергу перестраховик є цесіонарієм. Процес перестраховування може бути продовжений і надалі. У цьому випадку передача перестрахованого ризику називається ретроцесією. Цесіонарій виступає ретроцедентом, передаючи перестрахований ризик наступному учаснику цього процесу ретроцесіонарію [9, с. 110].

Перестраховання поділяється на два види: активне та пасивне. Суть цих понять у тому, що активне – це передача ризику, а пасивне – це прийом ризику. Насправді зазвичай активне і пасивне перестраховання притаманне одночасно одному суб'єкту страхової діяльності.

За методами перестраховання класифікується на факультативне (необов'язкове), облігаторне (обов'язкове), факультативно-облігаторне та облігаторно-факультативне.

Факультативний метод перестраховання полягає в тому, що обидва суб'єкти перестраховання (цедент і цесіонарій) мають повну свободу і право вибору в діях, їм надано можливість в аналізі ризиків, можливість повного розгляду конкретного ризику. Відмінною особливістю факультативного методу перестраховання є можливість у приватному та персональному аналізі ризику. Даному методу перестраховання характерна відсутність заздалегідь затверджених зобов'язань щодо прийому та передачі ризиків. Відповідно до даної необов'язкового методу перестраховання цедент має можливість передачі покладених на нього ризиків у перестраховання цесіонарію. У свою чергу, цедент перед цесіонарієм не має жодної відповідальності за передачу в перестраховання будь-яких ризиків. Цедент має право передачі ризику у певній частці, в абсолютному обсязі чи частково. При цьому цесіонарій має право не прийняти запропонований ризик, затвердити висунуту пропозицію або навіть вказати зустрічні умови, ціну та домовленості. Передаючи ризик, цедент оформляє спеціальний документ-сліп, який містить повну інформацію про кожну індивідуальну страхову подію. Після прийняття рішення цесіонарієм укладається договір факультативного перестраховання. І лише після акцепту цесіонарія ризик перестраховання. Подібний детальний аналіз ризику раціональний та розумний, проте вимагає значних витрат для всіх суб'єктів процесу перестраховання. Також недоліком факультативного методу перестраховання є досить тривалий період процесу розгляду ризиків. Відповідно, до моменту настання страхової події ризик має ймовірність бути неперестрахованим, і цедент зазнає фінансових збитків і втрат, не маючи можливості розрахунку за страховими випадками [10].

Облігаторний метод перестрашування має обов'язковий характер. На відміну від факультативного методу, цедент зобов'язується передавати певну частину ризиків, а цесіонарій зобов'язується за умов складеного договору приймати ризики. Цедент проводить аналіз та оцінку страхової події самостійно, однак, з дотриманням вигоди та умов цесіонарію.

При даному методі перестрашування укладений договір має юридичну силу, та в ньому вказується весь перелік ризиків, які цесіонарій повинен прийняти під свою відповідальність, а також розмір перестрашувальної премії, розмір комісійних, обсяг та межі відповідальності тощо. Важливо гранично чітко опрацювати всі умови договору, оскільки у разі судового розгляду саме цей документ відіграватиме першорядне значення [11, с. 85].

Найчастіше договір облігаторного перестрашування укладається на один календарний рік. Облігаторний метод перестрашування вимагає менших витрат та часу порівняно з факультативним методом, відповідно, надається можливість значного розширення обсягу страхових операцій.

Змішаному методі перестрашування характерні ознаки перших двох вищезгаданих методів. При факультативно-облігаторному перестрашуванні цедент має право вибору передавати або залишати можливі ризики, та обирати їх обсяг, у свою чергу, цесіонарій зобов'язаний відповідно до укладеного договору ці ризики виконувати.

При облігаторно-факультативному методі принцип дії протилежний. Зобов'язання притаманні цеденту, а факультативність, навпаки, для цесіонарія.

Перестрашування передбачає пропорційні та непропорційні методи ведення процесу.

Форми перестраховання представлено на рисунку 1.2.

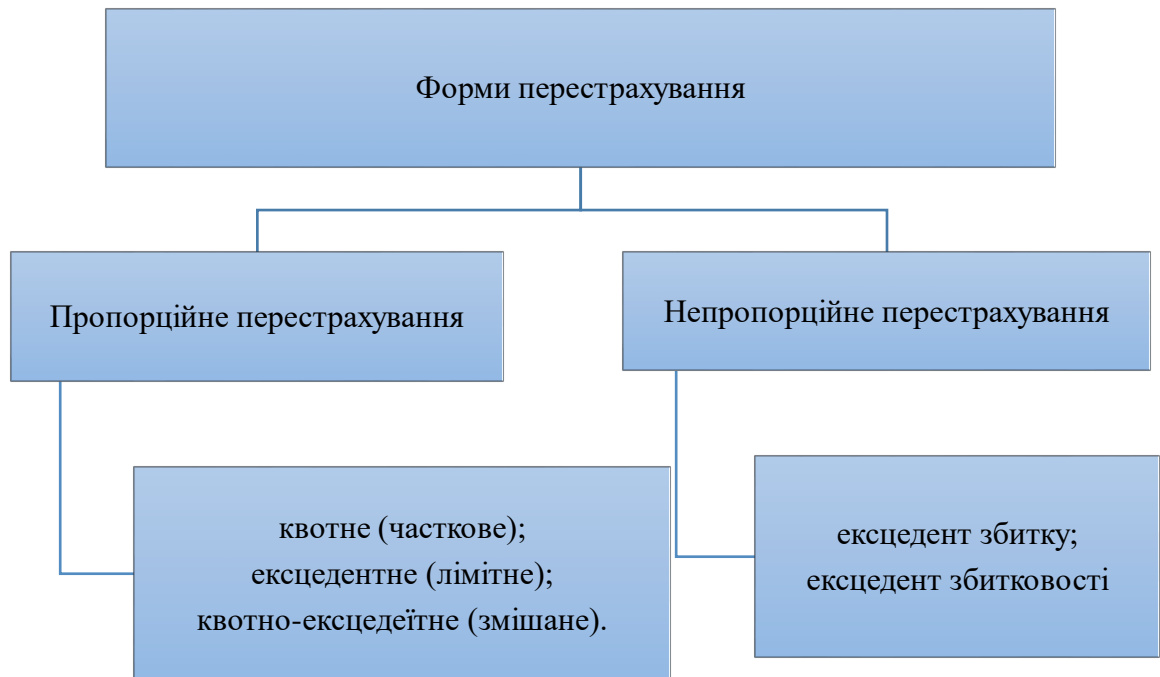

Рисунок 1.2 – Форми та види договорів перестраховання

Джерело: розроблено автором на основі [12, с. 112]

Відмінною особливістю пропорційного перестраховання є те, що суб'єктам перестраховання (цеденту і цесіонарію) властива пайова участь у розподілі страхової премії та страхового відшкодування, тобто чітко обумовлено співвідношення відповідальності двох сторін. Натомість, для непропорційного перестраховання характерним є поділ відповідальності за збитками, понад призначеного рівня, тобто, цедент відшкодовує всі втрати до певного рівня, а збитки понад призначений рівень оплачує цесіонарій за встановленого ліміту відповідальності [13, с. 10].

Для пропорційного перестраховання характерні такі види: квотне, ексцедентне, змішане.

При квотному перестрахованні цедент передає ризик цесіонарію у певній частці (квоті), у свою чергу цесіонарій несе відповідальність за призначену частку у всіх ризиках цедента. Квота визначається у відсотковому відношенні від величини ризику та фіксується для всіх страхових випадків, незалежно від

величини втрат та збитків.. При ексцедентному перестрахованні цедент передає встановлену частину ризиків виходячи з статистики власного утримання цесіонарію. За укладеним договором цедент зобов'язується виконувати такі передачі, а цесіонарій зобов'язується їх приймати. Ексцедентне перестраховання застосовується в тих випадках, коли ризики, що страхуються, істотно відрізняються за своїми сумами. Мета такого перестраховання – врівноважити страховий портфель [14, с. 106].

Змішане перестраховання є поєднанням квотного і ексцедентного перестраховання. Застосовується у випадках, коли портфель цеденту різнорідний – перестраховання здійснюється квотно, крім тих сум, які перевищують відповідальність за певним ризикам, відповідно, далі здійснюється ексцедентне перестраховання.

Ексцедент збитку є одним з видів непропорційного перестраховання. І тут, розрахунок із цедентом йде у частині страхової виплати, яка перевищує певний розмір ліміту розрахованого власного утримання. Договір, складений за формою ексцеденту збитку, дозволяє цесіонарію захистити страховий портфель за видом страхування від випадкових і значних втрат [15, с. 145].

Ексцедент збитковості є іншим видом непропорційного перестраховання, згідно з якою цесіонарій покриває всі втрати, що перевищують обумовлену в договорі величину [16, с. 54].

Таким чином, розгляд різних підходів до трактування поняття «перестраховання», дозволяє зробити висновок, що перестраховання є сукупністю економічних відносин, які виникають між його учасниками в процесі формування, розподілу та подальшого використання цільових фондів грошових коштів, які призначені забезпечувати перестраховальний захист.

1.2 Виникнення та розвиток перестраховання

Перестраховання, як вид економічних відносин, пройшло досить довге становлення. Розвиток страхової діяльності, яка бере свій початок з фінансових позик у морській сфері ще наприкінці епохи середньовіччя, обумовив виникнення потреби в перестрахованні. Така потреба з часом, хоча на початковому етапі перестраховання охоплювало також страхування від вогневих ризиків, й стосувалось тільки страхування ризиків у сфері морських перевезень.

Причиною виникнення перестраховання послужила потреба у перерозподілі страховиками прийнятих страхування ризиків. Теоретично, збитки, що виникають у страхувальників внаслідок страхових випадків, що настали, повинні покриватися за рахунок страхових резервів страховика і страхових премій. Насправді розміри збитків страхувальників бувають значно більшими, ніж сформований страховий резерв. Запобігаючи виникненню такої ситуації страховик, приймаючи на страхування великі ризики, може передати частину цих ризиків у наступне страхування іншим страховикам, тобто у перестраховання, зберігаючи цим свою фінансову стійкість у разі настання катастрофічних збитків.

Процес виникнення та розвитку перестраховання можна умовно поділити на кілька етапів (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Етапи виникнення та розвитку перестраховання у світі

Етап, період часу	Характеристика
Перший етап XIV – XVI ст..	Виникнення перестраховання ризиків перевезення вантажів. Поділ ризиків у певних частках
Другий етап XVII ст..	Об'єднання страхувальників у кав'ярні Ллойда
Третій етап XVIII ст..	Поява об'єднання взаємного страхування. Початок морського перестраховання
Четвертий етап З 1746 року до початку XIX ст..	Збільшення ризиків у виробництві та торгівлі. Перестраховання на основі ексценденту збитку (збитковості). Виникнення Мюнхенського перестраховального об'єднання та інших

Продовження таблиці 1.2

П'ятий етап XIX – середина XX ст..	Створення у Франції Центральної перестраховальної каси. Участь андеррайтерів у перестрахованні ризиків
Шостий етап XX ст..	Створення та розвиток перестраховальних пулів зі страхування атомних електростанцій, авіаційних ризиків тощо
Сьомий етап 3 XX ст.. до сучасного часу	Розвиток рейтингових агентств для оцінки перестраховання. Розробка програм перестраховання. Створення та розвиток законодавства у сфері перестраховання

Джерело: складено автором за даними [17, с. 21-22]

Традиційно зародження перестраховання пов'язують із розвитком торгового мореплавання та бажанням купців мати гарантію компенсації можливих збитків внаслідок втрати судна та вантажу. Мотиви, які спонукали купців і власників товарів страхувати свої інтереси, змусили страховиків займатися додатковими операціями щодо вдосконалення своєї діяльності, крім можливих небажаних витрат під час проведення страхування – перестрахованням. Таким чином, потреба в перестрахованні і виникнення цих специфічних відносин, їх подальше становлення, було зумовлено розвитком галузі морського страхування.

Найстаршим з всіх відомих документів, який мав юридичні ознаки, властиві договору перестраховання, вважається укладений в 1370 році в Генуї договір між двома торговцями, які діяли як перестраховики, та третім торговцем, який діяв як агент страховика. В цьому договорі було передбачено страхування товару, який перевозили кораблями з Генуї у Брюгге [17, с. 21-22]. Слід зазначити, що такий договір був особливим випадком, що з фінансового погляду являв собою чисту спекуляцію. В подальшому, розвиток торгових відносин й розвиток нових видів підприємницької діяльності у великих містах та державах, таких як Італія, Фландрія й Ганзейські міста, надав перестрахованню більшого значення й викликав зростання його популярності.

Таким чином, страхування було спочатку покликане підтримувати стабільність підприємницьких відносин, пов'язаних із морськими перевезеннями

вантажів. Характерною рисою саме цього виду перевезень є поєднання великого обсягу вантажу, що перевозиться, і, відповідно, його високої вартості та непередбачуваності стихії. Сукупність цих чинників наражає на суттєву загрозу фінансову стійкість усіх учасників підприємства: судновласника, власника вантажу, страховика. І якщо судновласник та власник вантажу мали змогу застрахувати свої ризики, то страховик, прийнявши на страхування ризик, при настанні страхового випадку повинен був відповідати за ним у повному обсязі. Розвиток торгівлі та мореплавання: розширення торгових зв'язків, зростання обсягу та асортименту товарів, а також збільшення тоннажу морських суден викликало випереджаюче зростання сукупної вартості вантажу, що перевозиться одиничним судном. Від ринку страхування починає вимагатися все більша і більша ємність для розміщення ризиків. Самостійне утримання страховиком великих ризиків стає дедалі більш проблематичним. Необхідність у розвитку перестраховальних відносин стає їм дедалі очевидною. І з метою убезпечити себе від банкрутства при виплаті катастрофічного страхового відшкодування, здатного розорити компанію, страховики розробили механізм перестраховування своїх ризиків, тобто механізм страхування страховиком тих збитків, які він міг зазнати у зв'язку з виплатою великого відшкодування з катастрофічного страхового випадку.

Морські перестраховальники вдавалися до перестраховування своїх ризиків, головним чином, за відсутності протягом тривалого часу будь-яких відомостей про долю застрахованого ними вантажу чи судна. Зазвичай такі перестраховальні угоди укладалися за вищою ставкою, ніж та, за якою ризик був прийнятий у страхування, тому перестраховування значною мірою мало характер спекуляції [18, с. 43]. Проте, слід зазначити, у разі йшлося не про класичне перестраховування, а про відносини, які у результаті якісних змін згодом утворили нове правове явище.

Перестраховування, що спочатку з'явилося в Італії, згодом набуло свого розвитку у Франції, Німеччині, Англії. Розвиток страхування та перестраховування в Англії та Франції було уповільнено у зв'язку з початком Столітньої війни (1337-1453 рр.), але продовжувало бурхливо розвиватися в Італії. Так уперше термін «перестраховування» зустрічається в документі, що з'явився у м. Флоренція (Італія)

19 лютого 1457 [19, с. 653]. Однак лише через два століття з'явиться документ, який закладе найважливіші умови, що вплинули на становлення як страхування, так і перестраховування.

У 1681 р. у Франції було видано ордонанс короля Луї XIV («Ordonance de la Marine»), в якому підтверджувалося право страховика перестраховувати ті самі оригінальні ризики, які він прийняв на страхування. Цей нормативний акт став основою сучасного морського страхового права. Згодом законодавчі акти, що стосуються питань перестраховування, були прийняті у Венеції (1705) і Гамбурзі (1731) [20].

Як вже було зазначено, спочатку страхування та перестраховування мали спекулятивний характер, що спричинило введення в 1746 р. заборони на морське страхування та перестраховування в Англії. Морський Акт 1746 р. припиняв можливість одержання страхувальником вигоди з послуги морського страхування, а також був спрямований на запобігання значному зниженню перестраховальних премій у порівнянні з оригінальними преміями, отриманими від страхувальників. Таким чином, спекуляція та зловживання у «угодах з різницею в преміях» призвели до затримок у розвитку перестраховування. Заборону на операції з перестраховування морських ризиків у Англії було знято лише 25 липня 1864 р. Тим часом, з кінця XVII століття в Англії почав інтенсивно формуватися страховий ринок, і у XVIII-XIX століттях Англія перетворилася на країну з провідним ринком страхування у світі [24]. Лондон став найбільшим центром мореплавства, де збиралися торговці, судновласники, страховики. Одним з основних місць їх зустрічі з, орієнтовно, 1688 року стала кав'ярня Едварда Ллойда. Але зі зростанням популярності кав'ярні серед її відвідувачів з'явилася значна кількість шахраїв, що змусило низку торговців об'єднатися та утворити «Новий Ллойдс» – закрите об'єднання зі зведенням правил, що регулювали взаємини його членів [20, с. 6-7]. Згодом це об'єднання стало всесвітньо відомим страховим ринком – Ллойд.

Отже, спочатку перестраховування розвивалося лише сфері морського страхування і зачіпало інші сфери діяльності страхових компаній. Попри це, розвиток та вдосконалення відносин із перестраховування до тієї стадії, в якій ми

спостерігаємо їх в даний час, визначено зовсім іншим напрямом страхування – страхуванням майна від пошкодження та втрати внаслідок пожежі.

Встановлено, що між товариствами страхування від вогню одні з перших операцій із перестрахування відбулися у 20-ті роки. XIX століття у Франції. У 1824 р. було укладено один із перших договорів факультативного перестрахування між французькою та бельгійською компаніями [21, с. 34].

У Європі на початку XIX ст. інтерес до перестрахування почав зростати у зв'язку з розвитком промисловості. Розширення пропонованих страхових продуктів, зміна технологій страховиків, розвиток та вдосконалення перестрахування, з одного боку, та різноманітність перестраховувальних технологій, що надаються страховикам, розвиток гострої конкуренції, спеціалізація багатьох компаній на деяких видах страхування, перевага національних страховиків перестраховувати свої ризики в інших регіонах країни або в інших країнах, з іншого боку, викликали необхідність появи на страхових ринках професійних перестраховиків, тобто компаній, утворених виключно для проведення перестраховувальних операцій. Перша згадка про таку компанію відноситься до 1842 (Niederrheinische Gueter-Assekuranz-GeseU-schaft, м. Везель, Німеччина). Однак ця компанія була створена виключно для обслуговування перестраховувальних інтересів материнської компанії.

Перше незалежне перестраховувальне товариство – «Колонія Ре» – було засноване в Німеччині 8 квітня 1846 після пожежі 1842 в м. Гамбург, що позбавив даху над головою понад 20 000 осіб. Але з різних причин компанія не здійснювала діяльність протягом кількох років. Перший договір перестрахування було підписано у цій компанії лише 1852 р. [19, с. 691-692]. Ця подія ознаменувала собою утворення самостійної, що має відмінні риси, галузі бізнесу – перестрахування.

Створення спеціалізованого перестраховувального товариства мало істотний вплив на розвиток страхової справи, його техніки та методів, оскільки з його створенням з'явилася можливість задовольняти вимоги оригінальних страховиків у отриманні постійного перестраховувального покриття. Поширення

перестраховальних відносин на різні сфери страхової діяльності в різних країнах значною мірою послужило вдосконаленню перестраховального захисту. Змінювалися та розвивалися як умови та положення договорів перестраховання, так і принципи перестраховального захисту в цілому. Слідом за заснуванням Колонія Ре, в Німеччині було створено ще кілька перестраховальних товариств. Так 1880 р. було засновано перестраховальне товариство «Мюнх Рє», яке сьогодні є однією з найбільших перестраховальних компаній у світі.

У 1861 р. масштабна пожежа в м. Гларус (Швейцарія), як і всі аналогічні події, вкотре підтвердила необхідність страхування та перестраховання. Так, в 1863 р. у Швейцарії було утворено ще одне, що стало одним з найбільших в даний час перестраховальних товариств, – «Свісс Рє» (його засновниками були такі компанії: Гел-вєція Дженерал Іншуранс, Кредит Свісс і Баслер Хандельсбанк). Багато іноземних компаній вже тоді були зацікавлені у співпраці з питань перестраховання з новим перестрахованням, і незабаром було укладено договори з клієнтами-страховиками з Німеччини, Італії, Франції, Австрії, Англії, Бельгії та Росії [22].

Генеральний директор одного із засновників «Свісс Рє» (Гельвєція Дженерал Іншуранс), Дж.М. Гроссман, дуже ємно відбив переваги «професійного» перестраховального суспільства: «... перестраховальна компанія має можливість більше уваги приділити специфічному методу оцінки ризиків і розвивати цей бізнес акуратніше та успішніше, ніж страхова компанія, яка займається в основному прямим страхуванням, та для якої перестраховання є неосновним напрямом діяльності» [19, с.693].

У США заборони на здійснення перестраховання не запроваджувалися, проте питання застосування Морського Акту 1746 р. виникали на практиці до Війни за незалежність (1775-1783 рр.). У 1837 р. Верховний суд Нью-Йорка підтвердив дійсність договору перестраховання. У справі Хон проти М'ючуал Сейфті Іншуранс (Hone v. Mutual Safety Insurance) суд визнав договір перестраховання договором про компенсацію збитків. Це рішення стало використовуватися як аргумент на захист позиції, що перестраховання – це самостійний вид бізнесу. Перестраховання розвивалося США досить повільно.

Діяльності іноземних перестраховальників значною мірою перешкоджало протекціоністське законодавство США: перестраховальна компанія для того, щоб мати можливість здійснювати діяльність на території США, мали внести досить серйозне забезпечення, що змушувало маленькі компанії йти з американського ринку. Така тенденція зберігалася у США до 1930-х років ХХ століття.

Післявоєнні роки минулого століття були відзначені значним зростанням кількості перестраховальних операцій, що укладаються у зв'язку зі сприятливою економічною ситуацією. Бурхливий розвиток перестраховування багато в чому був пов'язаний з розвитком страхування життя, що в 1970-ті роки, а також на початку 1980-х років це призвело до появи на ринку великої кількості шахрайських та удаваних угод. Згідно з чинним на той час податковим законодавством укладання угод із перестраховування дозволяло значною мірою знизити податкове навантаження на компанію, що сприяло укладенню великої кількості договорів, що прикривають собою угоди зі страхування. Однак згодом (1980-1990-ті роки) в теорії актуарних розрахунків ціноутворення страхування життя в США відбулася низка змін, що призвело до значного збільшення конкуренції серед страховиків, які займаються цим видом страхування, та як наслідок попиту, що збільшився, на класичне перестраховування.

На початку ХХ століття лідируючі позиції на світовому ринку перестраховування займали компанії з Німеччини, Швейцарії та Великобританії. У ході першої світової війни позиції німецьких перестраховальних товариств суттєво ослабли, але згодом через накопичений досвід успішної роботи та серйозну ділову репутацію [23, с. 50-51], вони знову досягли лідерства на ринку.

У Швейцарії розвитку страхового ринку багато в чому сприяла Друга світова війна. Це було викликано тим, що тільки перестраховальні суспільства в країнах, які дотримувалися нейтралітету, мали можливість підтримувати ділові відносини з компаніями, що знаходяться на території ворогуючих держав.

Після Другої світової війни страховий ринок знову зазнав істотних змін. Перестраховальні компанії Німеччини не могли укласти договори перестраховування з іноземними контрагентами через повний розрив ділових

відносин із зарубіжними партнерами. Також за рішенням Контрольної ради країн-союзниць було запроваджено заборону на розміщення активів німецьких товариств із перестраховання у зарубіжних країнах. З введенням у низці країн Східної Європи соціалістичного режиму практично припинилися перестраховальні операції в цих державах, що також суттєво позначилося на німецькому ринку, що мав тісні зв'язки з країнами цього регіону.

Слід зазначити, що становлення та розвиток перестраховальних операцій багато в чому визначалося економічним розвитком конкретних держав. Процеси глобалізації в економіці і постійно зростаюча потреба у формуванні все більших перестраховальних ємностей в ХХІ ст. зумовлюють концентрацію перестраховального капіталу та формування на сучасному ринку більших перестраховальних груп (Swiss Re (Швейцарія), Zurich (Швейцарія), Partner Re (Швейцарія), Hannover Re (Німеччина), Munich Re (Німеччина), Transatlantic (США)).

Такі країни, як США, країни Центральної Європи, Японія й Бермуди, згідно оцінкам експертів, акумулюють зараз близько 10% обсягу всієї світової перестрахової премії [21].

Для сучасного ринку перестраховання характерні такі особливості, як [25]:

- значна географічна диверсифікація ринку перестрахових послуг, тобто залучення перестрахових компаній у перерозподілі прийнятих ризиків з метою стабілізувати світовий страховий ринок;
- розвиток страхових продуктів та нових напрямів в обслуговуванні клієнтів, який відповідає тенденціям впровадження інформаційних та цифрових технологій;
- вдосконалення системи управління організаціями в сфері перестрахового бізнесу, що є головним фактором у забезпеченні фінансової стійкості.

В сучасних умовах а ринку перестраховання продовжується процес концентрації капіталів, зумовлений глобалізаційними процесами в світовій економіці а також постійним зростанням потреби в залученні більших перестрахових ємностей. Наслідком цього процесу стає формування великих

перестрахових груп, а процеси концентрації бізнесу, що відбуваються на основі злиття й поглинання компаній, зменшують кількість учасників на ринку перестраховування.

Підсумовуючи, зазначимо, що до середини XIX століття у зарубіжних країнах почало формуватися законодавство, яке регулює страховий та перестраховальний ринки. На цьому етапі більшості країн національне законодавство визначало лише загальні рамки, що встановлюють сутність перестраховування, тобто містило юридичні визначення перестраховування та окремих його видів.

XX століття показало, що ступінь розвитку перестраховування є відображенням ступеня розвитку самого страхування, відображенням виниклих потреб первинного ринку страхування в перестраховальному захисті, яка обумовлена якісним та кількісним характером ризиків, що покриваються страхуванням. До кінця століття сформувалися регіональні перестраховальні ринки цих регіонів. Також можна дійти висновку, що процес становлення і вдосконалення відносин із перестраховування має суттєві розбіжності між країнами, що мають свої характерні риси, які різняться способами роботи зі страховиками, підходами до умов перестраховування, ставленням до окремих конкретних видів ризиків, з економічними, політичними, історичними особливостями їх розвитку, та навіть приналежністю до різних правових систем.

1.3 Особливості державного регулювання перестраховування в світі та в Україні

Розвиток ринкових відносин у сьогоdnішніх умовах викликає значну необхідність забезпечення функціонування страхових компаній як захисний фактор, особливо в такій ситуації, коли держава переживає не найкращі часи. Найбільш дієвим та ефективним методом забезпечення фінансової стійкості

страхових компаній є перестраховання, яке є необхідною складовою страхового ринку. І саме тому, з розвитком світового та вітчизняного перестрахового ринку все більшої актуальності набуває питання про надійність перестраховальних операцій та оцінку платоспроможності перестраховиків. Головною причиною контролю та регулювання ринку перестраховання є забезпечення захисту інтересів страхувальників та зменшення випадків неплатоспроможності перестраховиків, адже страхувальники не є професійними учасниками ринку страхових послуг.

На рівні перестраховальних відносин існує дві сторони, страховик та перестраховик, які є професіоналами у своїй діяльності. З цього випливають особливості регулювання перестраховальної діяльності. У разі відсутності необхідного регулювання ринок перестраховання не працюватиме належним чином, що може призвести до неадекватних змін тарифів на послуги з перестраховання. Саме тому можна стверджувати, що нагляд за перестраховальною діяльністю проводиться на користь економічної безпеки.

Як відомо, державне регулювання ринку перестраховання – це сукупність методів та прийомів для впорядкування діяльності учасників перестраховального ринку, а також взаємовідносини між ними шляхом встановлення державою певних вимог та правил для підтримки рівноваги взаємних інтересів усіх сторін.

Здійснення нагляду та контролю розвитку ринку перестраховання в Україні держава забезпечує використовуючи прямі й непрямі методи здійснення державного впливу. Так, використання прямих методів притаманно авторитарному характеру здійснення державного нагляду, в той час як використання непрямих методів впливу притаманне державі з ринковим типом економіки (рис. 1.3).

Використання прямих методів державного регулювання перестраховання передбачає, що держава приймає безпосередню участь в процесі формування та запровадження системи нагляду й здійснює контроль розвитку ринку перестраховання використовуючи правові й адміністративні методи. Використання цього методу передбачає, що державою в особі Національної комісії, що покликана здійснювати процес державного регулювання на ринку фінансових послуг, зокрема, й на ринку страхування та перестраховання, здійснює координацію роботи

ринку перестраховання, надає захист інтересам суб'єктів на цьому ринку, забезпечує умови чесної конкуренції, виконує представництво інтересів вітчизняних перестраховиків на міжнародних ринках, тощо.

Рисунок 1.3 – Методи державного регулювання перестраховання

Джерело: розроблено автором за даними [29]

Використання непрямих методів державного регулювання ринку перестраховання спирається на використання виключно фінансово-економічних важелів (визначення ринкових умов функціонування, забезпечення регулювання ринкової діяльності перестраховиків, здійснення грошово-кредитного регулювання на ринку тощо).

Більшість дослідників вважає, що договори страхування та перестраховання мають суттєві відмінності, зокрема: предмет договору перестраховання, суб'єкти перестраховальної діяльності, момент настання страхового випадку, оплата договорів. І саме тому перестраховальні відносини недоцільно підпорядковувати загальним правилам страхування.

Існує два основні підходи, що регламентують регулювання діяльності перестраховиків. Перший підхід передбачає державний нагляд, а другий, своєю

чергою, повну його відсутність. Підхід, який не передбачає державного контролю за діяльністю перестраховиків, характеризується професіоналізмом самих перестраховальних компаній, оскільки сторони, які укладають договір, повинні бути фахівцями у своїй справі та економічно незалежними організаціями, які не вимагають спеціального захисту з боку держави на відміну від страхувальників, які мають справу зі страховиками.

Щодо України, то тут використовується такий підхід, при якому страховики та перестраховики однаково підпадають страховому регулюванню. Регулювання перестраховальних відносин – важливий напрям роботи державних органів. І хоча в Україні відсутній конкретний законодавчий акт, який безпосередньо регламентує взаємини на ринку перестраховання, держава впливає на ці відносини через низку інших нормативно-правових документів.

Як зазначає К. Семенова, «Конституція України (ст.116) визначає головні норми правового регулювання страхової діяльності, яка розглядається як складова частина фінансової політики держави» [26].

Основним законом, який визначає правові рамки діяльності інститутів ринку перестраховання, є Закон України «Про страхування». Щодо договірних відносин учасників ринку перестраховання, то вони підпорядковуються нормам цивільного законодавства, де навіть міститься окрема стаття «Договір перестраховання». Проте, як зазначає науковець О. Кнейслер, «цей документ частково дублює закон «Про страхування» і охоплює весь спектр перестраховальних відносин, не розкриває основні позиції перестраховального процесу» [27].

Окрім вищезазначених методів державного регулювання перестрахового ринку в Україні, Міжнародна асоціація органів страхового нагляду (IAIS) розробила низку мінімально необхідних принципів, які мають бути задіяні у роботі наглядових органів у державі, в якій здійснює свою господарську діяльність перестраховик [28]. До таких принципів відносяться:

- 1) регулювання та здійснення нагляду за технічними резервами перестраховика, інвестиціями та ліквідністю, вимогами до капіталу, а також

політика та процедури для забезпечення ефективного корпоративного управління повинна відображатись характеристика перестрахового бізнесу, системи обміну інформацією між наглядовими органами;

2) регулювання та нагляд за організаційно-правовими формами юридичних осіб, ліцензування та можливість відкликання ліцензії, тестування на відповідність, зміна контролю, взаємовідносини в об'єднанні перестраховиків, нагляд за всіма видами діяльності, перевірки на місцях, виїзні перевірки, санкції, внутрішній контроль та аудит.

До того ж, А.С. Боженко виділив основні положення стандартів Міжнародної асоціації органів страхового нагляду за перестраховиками, серед яких [29]:

– обов'язковість державного страхового нагляду за фінансовою стійкістю та платоспроможністю страховика, у тому числі за обґрунтованістю формування страхових резервів з урахуванням особливостей перестраховального покриття;

– обов'язковість державного ліцензування у разі здійснення професійної перестраховальної діяльності;

– обов'язковість державного нагляду за достатністю капіталу перестраховика з урахуванням схильності до ризиків перестраховальної діяльності;

– обов'язковість нагляду за системою, структурою управління перестраховиком та конкретними особами, які здійснюють управління діяльністю перестраховика.

Важливим є питання вивчення закордонного досвіду. У багатьох країнах існують різні підходи до регулювання перестраховальної діяльності. У Великій Британії, Фінляндії, Данії, Люксембурзі та Португалії законодавство регулює як діяльність перестраховиків, так і діяльність прямих страховиків.

На противагу цьому методу, у таких країнах як Бельгія, Ірландія та Греція, де взагалі не існує положень, що регламентують процедуру нагляду та контролю за діяльністю перестраховиків.

Нейтральне становище займають такі країни як Іспанія, Італія, Швеція та Австрія, адже в цих державних наглядах нагляд за діяльністю перестраховальних

компаній суворіше, ніж у Німеччині, Голландії та Франції. У той самий час, щодо вимог, регулюючих платоспроможність перестраховальних компаній, то Німеччині, Австрії, Італії, Голландії, Франції, Греції, Бельгії та Ірландії – вони відсутні взагалі [30].

Нині питання державного регулювання перестраховання у законодавстві Німеччини взагалі не розглядаються, а віднесені до області звичаїв ділового обороту та договірної права. У Німеччині контроль за фінансовою стабільністю перестраховика не проводиться. Фінансовий контроль зосереджено на забезпеченні платоспроможності прямого страховика. При визначенні розмірів технічних резервів також використовується показник чистої премії, проте функції страхового нагляду входить контролю над тим, наскільки компанія-перестраховик надійна з погляду її фінансової стійкості та готовності виконувати свої зобов'язання, а також здійснюється контроль за умовами перестраховання. Відповідно до своїх повноважень, страховий нагляд має право вимагати змінити страховик [30].

В інших країнах континентальної (німецько-романської) правової системи звичай ділового обороту також має велике значення у правовому регулюванні перестраховання. У Франції все державне правове регулювання страхування зосереджено у страховому кодексі 1976 р., що регламентує всі сторони організації страхового ринку та його регулювання. Проте французький страховий кодекс також виключає зі сфери свого регулювання перестраховання.

Фінансовий контроль у Франції зосереджений виключно на забезпеченні платоспроможності страховика прямого страхування, однак при визначенні розміру страхових резервів використовується показник бруто-страхової премії за вирахуванням витрат на ведення справ, у тому числі та її частина, яка передається у перестраховання [30].

У країнах англо-саксонської правової системи надається ширше визначення перестраховання. Але при цьому відсутні тверді вимоги до даних правовідносин [30].

Процес становлення та вдосконалення відносин перестраховання значно відрізняється у різних країнах. Зумовлено це насамперед особливостями їх

економічного розвитку, відмінностями законодавчого регулювання перестраховання, специфікою договірно-правових зв'язків між сторонами, а також традиціями та належністю цих країн до тих чи інших правових систем.

Таким чином, у закордонному законодавстві страховикам найчастіше не надається безпосередньо можливість застосування положень деяких законів про договори прямого страхування до договорів перестраховання. Зокрема, деякі закони про договір страхування країн із континентальною правовою системою передбачають, що їхні положення не будуть застосовуватись до перестраховання. До перестраховання застосовні лише загальні принципи цих законів.

Вищесказане свідчить, що існує низка відмінностей у підходах до організації процесу регулювання та нагляду за перестраховальною діяльністю, що є фактором впливу на розвиток та функціонування самого ринку.

У цілому нині політика регулювання перестраховальної діяльності має ґрунтуватися на реалізації принципу «свободи перестраховання». Перестраховальні відносини можуть ефективно розвиватися лише тоді, коли відсутні обмеження принаймні у трьох сферах: укладання договору, переведення платежів та відшкодувань, а також розміщення власних коштів.

Рівновага трьох наведених вище принципів створює надійну основу для ефективного розвитку перестраховання в країні. Будь-які спроби обмежень при жорсткому регулюванні можуть суттєво впливати на якість та готовність надання перестраховального захисту.

Підсумовуючи, слід зазначити, що регулювання перестраховальних відносин – відповідальний напрям роботи державних органів, оскільки від того, наскільки організаційно-правові зусилля ґрунтуються на потребах страхового суспільства, багато в чому залежить розвиток не тільки страхового суспільства, а й держави.

Тому втручання держави у ринковий механізм має бути дуже обережним. Найбільш прийнятним буде шлях, коли держава, забезпечуючи принцип свободи перестраховання, створюватиме такі умови, які оптимально поєднують захист вітчизняного страховика, перестраховика та можливості використання переваг

світового досвіду, що саме й досягається при роботі з іноземними перестраховиками.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СТАНУ РОЗВИТКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1 Тенденції розвитку перестраховування на світовому страховому ринку

Глобальні процеси й зміни, що відбуваються на сучасному етапі розвитку світової економіки, визначають також напрямок розвитку ринку страхування. Один з вагомих механізмів, що чинить вплив на розвиток економік багатьох країн та сприяє досягненню забезпечення всієї системи страхування є ринок перестраховування, що й обумовлює його важливу роль в досягненні сталого розвитку світової економіки. Вся сукупність ринків перестраховування у різних країнах являє собою світовий ринок перестраховування, що є значущою основою та підґрунтям для розвитку страхових ринків кожної з держав. Слід зазначити, що зараз український ринок перестраховування лише починає своє формування та знаходиться на початковій стадії свого розвитку, а це, в свою чергу, зумовлює необхідність розгляду світового досвіду та особливостей його функціонування й розвитку у різних країнах світу.

Розвиток діяльності страхових компаній з перестраховування ризиків в країнах за кордоном надає змогу збільшувати місткість українського ринку страхових послуг, надає сприятливий вплив на його ефективне та безпечне функціонування, саме тому у сучасних реаліях функціонування економіки нашої держави питання щодо залучення страхового й перестрахового ринків України до системи міжнародних ринків страхування та перестраховування – одне з найважливіших й першочергових.

Врахування процесів, які відбуваються зараз на світовому ринку перестрахових послуг й активізації соціальних та економічних змін та значних перетворень у всіх сферах економічного та політичного життя держави, й також наявність помітних темпів росту обсягів надання послуг на страховому ринку

України останніми роками створює вагоме підґрунтя, необхідне для забезпечення ефективного функціонування компаній на українському ринку перестраховання, досягнення його розвитку й активізації активного попиту та збільшення пропозиції на ринку перестраховання. Зараз для українського ринку перестраховання характерне знаходження на стадії його становлення. Наявність проблем в його розвитку зумовлюють такі чинники, як: недосконалість вітчизняної законодавчої бази, відсутність достатніх обсягів підтримки з боку держави щодо створення національних компаній у сфері надання послуг з перестраховання й недостатнє стимулювання розвитку перестрахового бізнесу в країні.

Визначення тенденцій розвитку міжнародного ринку перестраховання можливе лише за умови розгляду особливостей розвитку та функціонування ринків перестраховання в кожній з країн, що можливо визначити та прослідкувати враховуючи низку чинників впливу на цю галузь. Один з таких факторів – це позиціонування країни за базовими, найбільш значущими показниками, які визначають розвиток конкретного перестрахового ринку в країні або регіоні (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Динаміка змін обсягів премій за договорами перестраховання у різних країнах світу за 2018-2022 рр., млн дол. США

Країни	Обсяг перестрахових премій нетто					
	2018	2019	2020	2021	2022	Зміна, %
Австралія	1402,8	1417,0	1289,7	1254,0	1457,4	16,2
Бахрейн	292,0	294,9	310,1	261,0	350,4	34,2
Бельгія	299,1	302,2	237,3	267,4	268,1	0,2
Бермуди	13700,2	13838,5	11207,0	12246,5	12663,9	3,4
Боснія і Герцеговина	17,7	17,9	13,8	15,8	15,6	-1,6
Бразилія	703,6	710,7	95,8	628,9	108,3	76,2
Канада	262,9	265,6	200,3	347,1	329,8	-5,0
Хорватія	32,1	28,4	22,6	31,7	26,3	-17,1

Продовження таблиці 2.1

Чехія	262,9	265,6	200,3	235,0	226,3	-3,7
Франція	6456,4	6521,6	6038,5	5771,3	6823,5	18,2
Німеччина	50699,5	51211,6	43361,2	45320,0	48998,1	8,1
Гонконг	413,9	418,1	389,0	370,0	439,6	18,8
Індія	2597,0	2623,2	2143,3	2321,4	2421,9	4,3
Ірландія	6103,3	6164,9	5089,2	5455,7	5750,8	5,4
Японія	8501,3	8587,2	7193,1	7599,3	8128,2	7,0
Кенія	51,5	52,0	44,1	46,0	49,8	8,3
Великобританія	12863,8	12993,8	10953,2	11498,9	12377,1	7,6
Люксембург	5822,2	5881,0	4609,4	5204,4	5208,6	0,1
Марокко	264,9	267,6	225,3	236,8	254,6	7,5
Нігерія	443,5	447,9	359,5	396,4	406,2	2,5
Польща	76,9	77,6	66,8	68,7	75,5	10,0
Росія	149,7	151,2	117,8	133,8	133,1	-0,6
Саудівська Аравія	11,4	11,5	21,6	10,2	24,4	135,2
Сінгапур	816,8	825,0	614,4	730,1	694,3	-4,9
Словенія	256,9	259,4	193,9	229,6	219,1	-4,6
Південна Африка	1193,5	1205,6	8810,1	1066,9	9955,4	-10,4
Іспанія	2831,4	2860,0	2386,8	2531,0	2697,1	6,6
Швеція	216,2	218,4	192,2	193,3	217,2	12,4
Швейцарія	16316,4	16481,2	11047,4	14585,1	12483,6	-14,4
Тайвань	473,5	478,3	378,1	423,3	427,3	4,3
Таїланд	137,5	138,9	161,4	122,9	182,4	48,3
Малайзія	366,6	370,3	375,4	327,7	424,2	29,4
ОАЕ	36,2	36,6	33,4	32,4	37,7	16,6
США	32004,8	32328,1	26195,5	28608,9	29600,9	3,5

Джерело: розроблено автором на основі [34, 35]

З даних, представлених в табл. 2.1, можна зробити висновок, що більш високі позиції у рейтингу світового ринку перестрахових послуг характерні саме для тих перестрахових компаній й національних ринків, які мають значні розміри сформованого капіталу, пропонують більш широкий спектр перестрахових послуг

клієнтам, притримуються стійких положень та норм андеррайтингу й мають сформовану успішну систему стратегічного ризик-менеджменту, що застосовують в своїй діяльності. Саме для таких ринків наявна можливість швидкого й якісного використання своїх можливостей, й саме тому вони змогли зайняти більш високі позиції в рейтингу. Для країн, в яких перестраховий ринок мав недостатній рівень капіталізації, недостатнє охоплення ризиків у середині країни й, відповідно, низьку конкурентоспроможність, у свою чергу, характерне зайняття більш низьких позицій в даному рейтингу.

Особливості та тенденції розвитку світового ринку перестраховання знаходяться в прямій залежності з впливом економічних чинників. Наявність чисельних катастроф, наслідком яких стає отримання країною збитків значних розмірів, може мати негативний вплив на темпи економічного зростання держав, які є схильними до настання природних катаклізмів. Так, для США через чисельні природні катастрофічні збитки за останні кілька років, характерні більш повільні та незначні темпи економічного зростання [38].

Низький темп економічного зростання країни, у свою чергу, може вплинути на зменшення обсягу страхових премій в країнах з розвиненими ринками, питома вага яких становить більше ніж 70% всього обсягів страхових премій на світовому ринку. Згідно даним, оприлюдненим компанією Swiss Re Sigma, станом на 2022 рік темпи глобального зростання обсягів страхових премій на ринках розвинених країн є досить незначним, як на страховому, так й на перестраховому ринках, особливо це стосується бізнесу в сфері «non-Life», та демонструє негативні тенденції для бізнесу страхових та перестрахових агентів в сфері страхування «Life». В той же час, слід сказати, що наявність всіх негативних тенденцій, які можна спостерігати на сучасному ринку перестраховання, не лише не зменшують, а й посилюють важливість формування й досягнення розвитку світового ринку перестраховання та національних ринків [36].

Спроможність страховиків щодо діяльності з прийому ризиків страхування обмежені такими чинниками, як їх фінансове становище, можливість надання адекватної оцінки ризикам, які компанія приймає на страхування, здійснення

прогнозів наслідків у разі їх настання тощо. Така ситуація є характерною не лише для українського ринку перестраховування, а також й для ринків перестраховування в розвинених країнах. Саме такі проблеми можуть бути нівельовані використовуючи перестрахові операції.

Особливістю діяльності компаній з перестраховування є те, що така діяльність передбачає наявність тісної взаємодії страховиків не тільки на ринку однієї країни, а також за межами конкретної держави, що надає змогу країні та компаніям виходити на міжнародний ринок перестраховування. Це потребує від страховиків й перестраховиків своєчасного реагування на такі можливості, які надають допомогу щодо збільшення власної прибутковості й зростанні їх позиції у рейтингах на міжнародному ринку. Наявність особливо великих за обсягом ризиків, наявність потреби щодо підтримки належного рівня платоспроможності бізнесу спонукають компанії використовувати послуги з перестраховування, що є ефективним джерелом вирішення зазначених проблем, адже саме діяльність перестрахових компаній полягає у спроможності полегшувати тиск фінансового навантаження, який покладений на страховиків.

Характерною особливістю сучасного етапу є те, що для учасників міжнародного ринку перестраховування стало властивим бажання розширювати свої можливості через входження компаній на ринок з більш конкурентоспроможним переліком продуктів, й також розширення багатьох ринків країн, які активно розвиваються, що в свою чергу являє собою джерело нових грошових надходжень для перестрахових компаній.

Для вихідного перестраховування в період останніх десяти років характерними були такі зміни. З 2001 року частка страховиків, які не є резидентами в загальних обсягах ринку вихідного перестраховування в Україні складала кожного року близько 60%. Вже починаючи з 2004 року обсяги вихідних грошових потоків в сфері перестраховування в Україні зазнали скорочення до 16,7%, тобто майже у чотири рази. Таке скорочення сталося внаслідок прийняття в країні низки законодавчих норм та вимог щодо діяльності на вітчизняному ринку перестраховиків-нерезидентів країни. Протягом наступних двох років цей

показник продемонстрував також продовження скорочення та станом на 2006 р. його значення склало 10,2 %. В 2007 році було прийнято закон про збільшення суми податків на премії, які передаються нерейтинговим агентам перестраховикам, що є нерезидентами до рівня 12%, наслідком чого стало подальше зменшення відносної частки перестраховиків-нерезидентів у загальних обсягах послуг з вихідного перестраховування в країні та склало 9,2 % станом на 2021 рік та 20% в 2022 році [37].

Слід зазначити, що досягнення значного зростання показників станом на 2022 рік було пов'язане, здебільшого, зі значним скороченням обсягів премій. Що було передано в перестраховування та не являє собою підставу для ствердження про досягнення суттєвого зростання обсягів діяльності з пасивного перестраховування. Також, ще один фактор, що спричинив вплив на тенденції розвитку міжнародного ринку перестраховування полягає в глобалізаційних процесах сучасного етапу розвитку світової економіки, що визначає посилення конкуренції на національних та регіональних перестрахових ринках [39, с. 5].

Така ситуація на ринку вимагає від регіональних перестраховиків використання різних стратегій для вирішення проблем, які є характерними для функціонування новостворених ринків. На тих ринках, які активно розвиваються, створено більш сприятливі умови, що дозволяють розвивати діяльність більшості національних перестраховиків, й, крім того, відкривають значні можливості щодо створення на ринку міжнародних груп перестраховиків. В той же час, через значне зростання на світовому ринку конкуренції між компаніями-перестраховиками стає причиною зменшення можливостей для регіональних груп перестраховиків.

Через наявність у міжнародних перестраховиків ряду конкурентних переваг порівняно з регіональними, багато регіональних компаній вимушені адаптувати свою діяльність та стратегічні перспективи для того, щоб зберегти свої конкурентні позиції на світовому ринку перестрахових послуг. Для деяких страховиків характерним є використання стратегії, орієнтованої виключно на діяльність їх на внутрішньому ринку, а для інших – використання стратегії міжнародної експансії. Для регіональних перестраховиків характерним є використання більш вузької диверсифікації ризиків порівняно з їх міжнародними партнерами, наслідком чого

стає підвищення рівня їх чутливості до певних ударів, наприклад, великих втрат через катастрофи чи втрати їх основних клієнтів.

Наприклад, в 2022 році природні катастрофи та повені, що трапились у Таїланді стали причиною серйозного негативного впливу на рівень фінансової стійкості страхової компанії Thai Re, адже основну частину діяльності компанія зосередила на внутрішньому ринку країни [38, с. 78]. Одночасно, для регіональних учасників можлива відсутність катастрофічних збитків у випадку, коли такі збитки не входили в межі покриття таких ризиків. Наприклад, багатьом регіональним перестраховикам в Європі, країнах Близького Сходу, Африки й Латинської Америки вдалось уникнути збитків, які були за межами їх компенсацій через катастрофічні збитки в країнах Азії, що сталися в 2022 році.

Для останнього десятиліття міжнародному ринку перестрашування стають все більш притаманними глобалізаційні прояви, в той час як учасники стають все більш тісно пов'язаними між собою, саме тому результати діяльності компаній в різних країнах можуть спричинити значні наслідки для компаній перестраховиків, що здійснюють діяльність в інших країнах. Крім того одною з тенденцій розвитку світового ринку перестрашування є здійснювана політика входження компаній-перестраховиків на нові ринки, мета чого полягає у підвищенні диверсифікації їх діяльності. Так, наприклад, компанії Trust Re та Saudi Re, які є регіональними перестраховими компаніями, що історично зосереджують свою діяльність в країнах Близького Сходу, на сьогоднішній день аналізують можливість розширити свою діяльність на ринках інших регіонах, зокрема, в Східній Європі та на Далекому Сході. Аналогічно, діяльність компанії IRB Brasil Re сьогодні орієнтована розширити свій основний ринок в Бразилії й за межі країни, зокрема, вийти на ринок Аргентини й інших країн Латинської Америки а також Африки. Крім того, помітною стала тенденція входження компаній-перестраховиків на більш малорозвинені страхові ринки, маючи на меті досягнення їх подальшого розвитку в країнах.

Так, наприклад, для перестраховиків Східної Європи, таких як Polish Re, характерним є посилення співпраці зі страховиками на ринках СНД, зокрема з

такими країнами як Україна та Вірменія. В той же час, процес входження компаній та завоювання нових ринків достатньо повільний, адже він вимагає ретельно вивчати новий цільовий ринок, що ускладнено відсутністю достатніх знань та досвіду щодо діяльності на цьому ринку та наявністю внутрішніх особливостей економіки, що може стати перешкодою у співпраці.

Щодо України, то слід відмітити на ринку перестраховування проблем, зокрема, невирішеним є питання щодо відсутності на вітчизняному ринку компаній, здатних страхувати великі та складні ризики. Саме наявність потреби в перестрахованні значних обсягів великих ризиків за межами країни вимагає досягнення інтеграції страхового та перестрахового ринків України в Європу. Проте, у разі розміщення ризиків українських страховиків за кордоном, спричиняє розбіжності в умовах страхових компаній українських та іноземних перестраховиків, що викликає потребу у вирішенні нагального питання про спрощення вимог та умов співпраці українських компаній та іноземних партнерів, що дозволить покращити діяльність українського перестрахового ринку й його інтеграцію до світового ринку перестраховування.

Отже, з розглянутих тенденцій розвитку світового ринку перестраховування можна зробити такі висновки. По-перше, необхідним є розгляд досвіду світового ринку перестраховування, що визначає темпи розвитку вітчизняного ринку, адже без врахування такого досвіду український ринок може розвиватися, проте досить повільними темпами, а українські компанії зможуть виконувати функцію захисту економіки країни тільки в досить обмеженому обсязі. По-друге, врахування досвіду діяльності міжнародних перестраховиків й сучасних тенденцій розвитку ринку перестраховування в світі, дозволяють надати обґрунтування напрямів розвитку українського перестрахового ринку, зокрема: використовувати гнучкі стратегії у діяльності компаній-страховиків на ринку перестраховування; досягнення подальшого збільшення обсягів фінансових ресурсів українських страховиків через зростання сум їх статутних фондів й консолідацію ринку як наслідок злиття й поглинання компаній; створити привабливі умови для діяльності на ринку перестраховування регіональних компаній; удосконалити національне законодавство

в напрямі надання стимулів розвивати вітчизняний ринок перестраховання; створити вітчизняні перестрахові компанії, які матимуть чітку та гнучку стратегією розвитку своєї діяльності, що відповідає сучасним тенденціям розвитку світового перестрахового ринку; досягнення інтеграції українського ринку до світового ринку перестраховання.

2.2 Аналіз діяльності страхових компаній у перестрахованні

Сьогоднішній етап розвитку України характеризується реформуванням всієї економічної системи, що відображається й на розвитку ринку фінансових послуг країни, одною зі складових якого є ринок перестраховання. Для початкового рівня формування ринку перестрахових послуг характерна відсутність професійних перестраховиків, що обумовлено тим, що загальна кількість операцій з перестраховання була в цей період невеликою, а перестрахові операції відбувалися між страховиками, що здійснювали передачу один одному відповідальності за ризиками. Формування самих перестрахових компаній почалось лише в той період, коли почала з'являтися потреба щодо передачі наявних ризиків на перестраховання, проте діяльність таких компаній була зосереджена лише на прийнятті ризиків перестановками від страховиків [41, с. 145].

Таким чином, можна зробити висновок, що для розвитку українського ринку перестрахових послуг характерним є проходження таких відповідних етапів [40, с. 200]:

- початкове становлення ринку перестраховання;
- завершення процесу формування й досягнення стабілізації ринку перестраховання;
- розвиток в країні класичного ринку перестраховання;
- трансформаційні процеси на перестраховому ринку, мета яких полягає у приведенні його в відповідність до сучасних правил й умов функціонування.

В таблиці 2.2 представлено основний перелік етапів становлення й розвитку українського перестрахового ринку.

Для кожного з етапів формування та розвитку ринку перестраховування, для діяльності компаній були характерними певні функціональні особливості, що залежать від впливу багатьох чинників, зокрема: економіко-політичної ситуації в країні, зміни в державному регулюванні страхової сфери тощо.

Таблиця 2.2 – Основні етапи становлення ринку перестраховування в Україні

Етап	Період	Характеристика періоду
Перший етап	1991-1996 роки	<ul style="list-style-type: none"> - перша поява початкових ринкових відносин в економіці країни; - створення перших вітчизняних страхових компаній на ринку, що зокрема, здійснювали діяльність з перестраховування; - покращення умов державного регулювання на страховому ринку країни; - початок перестраховування окремих видів ризиків.
Другий етап	1997-2004 роки	<ul style="list-style-type: none"> - прийняття Урядом ЗУ «Про страхування» й низки інших нормативних документів та актів, направлених на регулювання сфери страхування й перестраховування в країні; - початок процесу виведення фінансових ресурсів за кордон з використанням механізму перестраховування в компаній-нерезидентів (враховуючи й псевдо перестраховування ризиків); - досягнення стандартизації в наданні перестрахових послуг компаніями (визначення умов, застережень щодо договорів).
Третій етап	2005-2007 роки	<ul style="list-style-type: none"> - значне зростання обсягів вітчизняного ринку страхування; - розвиток посередницької діяльності на ринку страхування та перестраховування в Україні; - збільшення питомої ваги класичного страхування; - впорядкування умов та відносин українських страховиків та перестраховиків-нерезидентів; - початок використання на перестраховому ринку нових більш складних механізмів та форм договорів перестраховування ризиків.

Продовження таблиці 2.2

Четвертий етап	2008-2022 роки	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток вітчизняного ринку перестрахових послуг під впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів в світі; - зменшення темпу зростання ринків страхування та перестраховання як наслідок впливу фінансової кризи в світі; - надання допуску страховикам-нерезидентам на внутрішній український ринок страхування через створення мережі філій компаній страховиків-нерезидентів й початок, так званого, транскордонного страхування; - вдосконалення системи державного регулювання діяльності компаній на ринку перестраховання в країні.
----------------	----------------	--

Джерело: розроблено автором на основі [42]

Для кожного з етапів формування та розвитку ринку перестраховання, для діяльності компаній були характерними певні функціональні особливості, що залежать від впливу багатьох чинників, зокрема: економіко-політичної ситуації в країні, зміни в державному регулюванні страхової сфери тощо.

З метою досягнення кращого розуміння ситуації на українському ринку перестраховання необхідним стає проведення дослідження сучасного стану й тенденцій розвитку, провести аналіз змін місткості вітчизняного страхового ринку за утриманням значних ризиків на протязі останніх років. Представимо динаміку основних показників діяльності українського ринку страхування у вигляді табл. 2.3.

З розгляду даних, представлених в таблиці 2.3, у період 2018-2022 років, для основних показників розвитку страхового ринку та ринку перестраховання характерна рівномірна тенденція. Найвищого темпу приросту ринки досягли у 2020 році, а найменшого – у 2021 році. При розгляді досліджуваної нами сфери – ринку перестраховання, виявлено, що найбільші обсяги премій з перестраховання здійснені в 2022 році – вони досягли суми 18632 млн. грн., а загальний приріст порівняно з показником 2018 року становив за період 1,63%.

Таблиця 2.3 – Динаміка основних показників діяльності компаній на страховому ринку України у період 2018-2022 рр., млн грн..

Показники	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Темп приросту показника,%				
						2022- 2021	2021- 2020	2020- 2019	2019- 2018	2022- 2018
Обсяг активів страховиків й їх статутного капіталу										
Загальний обсяг активів страховиків на ринку	56218	57381	63493	63867	64925	1,66	0,59	10,65	11,12	13,15
Обсяг активів для представлення страхових резервів	35971	36085	40667	44609	46114	3,37	9,69	12,70	13,01	27,79
Обсяги сплачених компаніями статутних капіталів на ринку	12741	12831	12637	11066	9748	-11,91	-12,43	-1,51	1,21	-24,03
Обсяги страхових резервів										
Загальні обсяги сформованих компаніями страхових резервів, зокрема:	21986	22865	26976	29559	34192	15,67	9,58	5,17	17,98	49,54
- сума резервів зі страхування життя	82918	8390	9335	10274	11254	9,54	10,06	10,17	11,26	34,14
- сума технічних резервів	13967	14475	17641	19285	22938	18,94	9,32	10,11	21,87	58,47
Обсяги страхової діяльності										
Обсяг валових страхових премій, зокрема:	42189	43432	49368	53001	45185	-14,75	7,36	5,16	13,67	4,04
- страхування життя	2891	2914	3906	4624	5206	12,59	18,38	10,1	34,04	78,65
Обсяг валових страхових виплат, зокрема:	10213	10537	12863	14338	14853	3,59	11,47	12,17	22,07	40,96
- страхування життя	496	556	705	576	689	19,62	-18,30	19,18	26,80	23,92
- показник рівня валових виплат компаній, %	23,9	24,3	26,1	27,1	32,9	21,40	3,83	8,91	7,41	35,39
Обсяг чистих валових премій	27614	28494	34424	39586	40350	1,93	15,00	12,18	20,81	41,61

Продовження таблиці 2.3

Обсяг чистих страхових виплат	10134	10257	12433	14041	14452	2,93	12,93	21,21	1,17	40,90
Загальний рівень страхових виплат клієнтам ,%	35,9	36	36,1	35,5	35,8	0,85	-1,66	0,28	1,12	-0,56
Ринок перестраховування										
Обсяг премій за договорами перестраховування, зокрема:	19426	18334	17941	16713	18632	11,48	-6,84	-2,14	-1,13	1,63
- компаніям перестраховикам-резидентам	13987	14937	14943	13415	15842	18,09	-10,23	0,04	1,16	6,06
- компаніям перестраховикам-нерезидентам	3456	3396	2998	3298	2790	-15,40	10,01	-11,72	-1,12	-17,84
Обсяг виплат, що компенсовані перестраховиками, зокрема:	1198	1208	2459	2508	2638	5,18	1,99	103,56	1,76	118,38
- перестраховики-резиденти	276	280	431	298	347	16,44	-30,86	53,93	2,34	23,93
- перестраховики-нерезиденти	898	928	2028	2210	2291	3,67	8,97	118,53	12,16	146,88
Обсяг отриманих страхових премій від компаній перестраховувальників-нерезидентів	44	46	48	57	62	8,77	18,75	4,35	4,76	34,78
Обсяг виплат, компенсованих перестраховувальникам-нерезидентам	13	14	44	9	12	33,33	-79,55	214,29	16,10	-14,29

Джерело: складено за даними [43]

Помітною є різниця за вихідним перестраховуванням в обсягах премій за договорами перестраховування у розрізі компаній резидентів та нерезидентів. Так, для компаній перестраховиків-резидентів зростання отриманих премій за 2018-

2022 роки становило 6,06%, в той час як за аналогічний період зростання цього показника для компаній-нерезидентів було від'ємним та склало 17, 84%.

Обсяги виплат, що компенсовані перестраховиками за період 2018-2022 років зросли, при чому обсяг таких виплат для перестраховиків-резидентів зросли лише на 23,93%, в той час, як зростання обсягу виплат, компенсованих перестраховикам-нерезидентам становило 146,88%. Тобто про реальні компенсації збитків свідчать показники діяльності перестраховиків-нерезидентів, тоді як у резидентів вони на порядок нижчі при надходженні значних обсягів перестрахових премій.

Розглядаючи вхідне перестраховування можна простежити тенденцію, що в основному в Україні переважає вихідне перестраховування. Так це також необхідно і важливо для диверсифікації ризиків. Але потрібно розвивати і вхідне, тобто розміщувати ризики і в Україні від перестраховувальників, адже це надходження значних коштів в економіку держави. Вхідне перестраховування за показниками премій і виплат є мізерним і з огляду на війну в наступні роки скоріше всього будуть зменшуватися (рис.2.1).

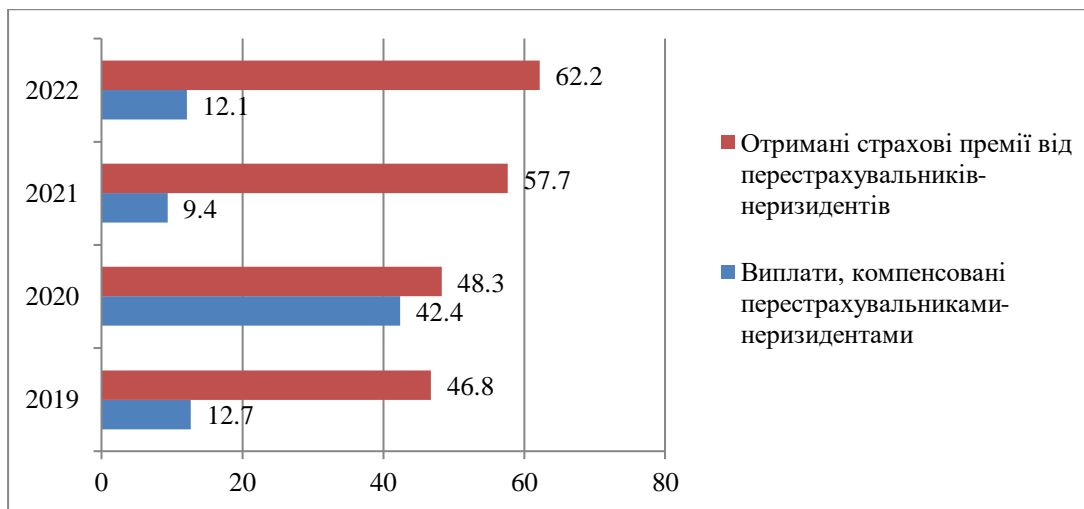

Рисунок 2.1 – Динаміка обсягу премій й виплат за вхідним перестраховуванням в Україні за 2019-2022 рр, млн. грн.

Джерело: складено автором за даними [43]

Для порівняння обсягів вхідного та вихідного перестраховування простежимо дані, представлені в табл. 2.4

Таблиця 2.4 – Динаміка та обсягів вхідного та вихідного перестраховання в Україні у період 2018-2022 рр., млн грн..

Показники	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Темп приросту показника,%				
						2022-2021	2021-2020	2020-2019	2019-2018	2022-2018
Обсяг премій за договорами перестраховання, млн. грн	19426	18334	17941	16713	18632	11,48	-6,84	-2,14	-1,13	1,63
Обсяг вихідного перестраховання, млн. грн..	13987	14937	14943	13415	15842	18,09	-10,23	0,04	1,16	6,06
Частка вихідного перестраховання, %	72,00	81,47	83,29	80,27	85,03	4,76	-3,02	1,82	9,47	13,02
Обсяг вхідного перестраховання, млн. грн..	3456	3396	2998	3298	2790	-15,4	10,01	-11,72	-1,12	-17,84
Частка вхідного перестраховання, %	17,79	18,52	16,71	19,73	14,97	-4,76	3,02	-1,81	0,73	-2,82

Джерело: складено автором за даними [43]

Отже, бачимо, що обсяги вхідного перестраховання значно менші за обсяги вихідного перестраховання. В Україні переважає вихідне перестраховання. Так, станом на 2022 рік частка вхідного страхування становить лише 14,97% та знижується за весь період на 2,82%, що негативно позначається на економіці країні через зменшення вхідних грошових потоків в країну.

Таким чином, дослідження сучасного стану й тенденцій розвитку українського ринку перестраховання, дозволяє здійснити аналіз змін, що відбулись на ринку за основними індикаторами та показниками. В табл. 2.5 представлена структура ринку перестраховання за видами страхування.

З аналізу даних, представлених в табл. 2.5 бачимо, що в загальній структурі на ринку перестраховання за видами послуг, найбільша частка належить перестрахованню фінансових ризиків й страхуванню майна, а також страхуванню клієнтів від вогневих ризиків й ризиків, пов'язаних зі стихійними явищами.

Таблиця 2.5 – Структура вихідного перестраховання в Україні за видами послуг за 2018-2022 рр., %

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Частка страхування фінансових ризиків компаній	19,5	21,1	22,2	18,3	25
Страхування майна юридичних та фізичних осіб	22,7	25	21,4	22,6	19,4
Страхування від вогневих ризиків й ризиків, пов'язаних зі стихійними явищами	21,5	22,4	19,7	18,4	16,8
Страхування вантажів й багажу	14,1	15	11,6	14	17
Страхування відповідальності перед третіми особами	9,8	8	4	3,4	5,7
Інші види страхування	1,8	1	3,2	2,7	1,8
Страхування наземного транспорту (КАСКО)	3,7	1	0,7	3,4	0,9
Страхування від нещасних випадків	2,8	2,3	1,8	5	3,8
Страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (ОСЦПВ)	2,9	1,2	5,4	3,9	5,7
Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів	0,7	0,5	5,5	4,4	2,4
Автострахування (КАСКО, ОСЦПВ)	0,4	0,5	4,5	4	2
Разом	100	100	100	100	100

Джерело: складено за даними [43]

Згідно даним, представленим в таблиці 2.5, можна зробити висновок про тенденцію до зростання обсягів перестраховання, на що більшою мірою мало вплив збільшення обсягу надання послуг з перестраховання компаніями фінансових ризиків, адже останніми роками збільшення частки з перестраховання своїх фінансових ризиків в структурі послуг ринку вихідного перестраховання зазнало збільшення з показника 19,5% до рівня 25%. Переважають такі види перестраховання, як перестраховання

Фінансових ризиків (їх частка у 2022 році становила 25%), страхування майна юридичних та фізичних осіб (станом на 2022 рік частка становила 19,4%), страхування, страхування вантажів та багажу (частка становить 17%) та страхування від вогневих ризиків й ризиків, пов'язаних зі стихійними явищами (частка становить 16,8%).

Охарактеризувати структуру перестраховування ризиків у територіальному розрізі компаніями-нерезидентами у кінці 2022 року можна таким чином: в загальній сумі всіх сплачених часток премій на ринку перестраховування нерезидентам найбільша частка сплачена Швейцарії – 17,3% та Великій Британії – 16,7%. Частка надходжень за договорами перестраховування Німеччині становила 8,3%, а Польщі – 8,1% й Малайзії – 7,5% та Австрії – 6,1%. Китаю в цей період 4,1% [44].

Слід зазначити, що структура ринку вихідного перестраховування у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зазнала змін й обсяги збільшились на користь таких країн: Швейцарія (збільшення з 7,2% до 17,3%) та Австрія (збільшення з рівня 4,8% до показника 6,1%).

На українському ринку вихідного перестраховування також функціонує багато компаній, які надають послуги з перестраховування. Так, у 1 півріччі 2023 року загальний обсяг страхових платежів, здійснених перестраховиками України станом на 30.06.2023 року становило 2050,487 млн. грн.

Рейтинг найбільших компаній представлено в табл. 2.6 та зазначено частки перестраховування в їх діяльності.

Таблиця 2.6 – Рейтинг страхових компаній України за рівнем вихідного перестраховування у 1 півріччі 2023 року

Назва компанії	Частина страхових платежів, належних перестраховикам на 30.06.2023 р., тис.грн.	Питома вага перестраховування у страхових платежах, %
УСГ	713 715	48,69
КНЯЖА	298 913	33,98
ІНГО	192 036	15,37

Продовження таблиці 2.6

УНІКА	116 806	7,27
УЛЬТРА АЛЬЯНС	98 469	48,52
ВУСО	93 399	7,86
ГАРДІАН	70 482	10,46
ТАС СГ	67 243	4,62
АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	64 250	6,69
ЄВРОІНС УКРАЇНА	48 525	18,24

Джерело: складено на основі [49]

У рейтингу страхових компаній України за показником рівня вихідного перестраховання станом на початок 2023 року перше місце займає СК «УСГ», обсяг страхових платежів, належних перестраховикам, якої становить 713715 тис. грн, при цьому питома вага перестраховання у страхових платежах компанії становить 48,69%. Друге місце займає СК «Княжа», обсяг страхових платежів, належних перестраховикам якої становить 298913 тис. грн, а частка перестраховання у страхових платежах компанії становить 33,98%. До трійки лідерів також входить СК «ІНГО» з показниками 192036 тис. грн та 15,37% відповідно. Замикає рейтинг СК «ЄВРОІНС Україна», обсяг страхових платежів, належних перестраховикам якої становить 485252 тис. грн, а частка перестраховання у страхових платежах компанії становить 18,24%.

Цікавим є розгляд діяльності СК «УЛЬТРА АЛЬЯНС». Обсяг страхових платежів компанії, належних перестраховикам, становить лише 98469 тис. грн, проте частка перестраховання у страхових платежах компанії досягає майже половини (48,52 %), що можна пояснити тим, що дана компанія є підприємством з іноземним капіталом, отже, ризики передаються материнській компанії закордон.

Слід зазначити, що розвиток страхового й перестрахового ринку України відбувається поступово з моменту досягнення незалежності, проте сьогодні слід констатувати, що вітчизняний ринок не може бути конкурентним на міжнародному ринку, що обумовлено тим фактом, що українські страховики перестраховики не мають достатніх фінансових ресурсів та можливостей для виходу на міжнародну

арену. З метою покращити діяльність компаній на перестраховому ринку, необхідним стає, перш за все, досягти розвитку всього страхового ринку України. Необхідно поліпшувати умови функціонування конкурентоспроможних вітчизняних компаній, що здатні надавати послуги клієнтам не тільки в Україні, а також й за кордоном.

Таким чином, ринок перестраховування – важлива частина всього страхового ринку України. Сучасний етап розвитку перестрахового ринку характеризується зайняттям початкової ланки формування й не відповідає в повному обсязі всім потребам ринку страхування. Досліджуючи досвід діяльності страхових компаній країн з більш розвиненою економікою дозволяє зробити висновок, що для розвитку перестраховування необхідно утворити надійну систему перестраховування, що неможливо досягти без подальшого вдосконалення всієї страхової діяльності.

З метою проведення оцінки й для кращого розуміння тенденцій розвитку ринку перестраховування в Україні необхідним стає проведення дослідження ринку за певним алгоритмом, до якого має бути включено порівняння показників розвитку ринку перестраховування, як частини страхового ринку. Це надає змогу досягти оптимізації й посилення ефективності аналізу динаміки розвитку ринку перестраховування як на мікро-, так й на макрорівнях.

2.3 Роль посередників у розвитку перестраховальних операцій

Сьогодні страхування та перестраховування забезпечує загальну економічну безпеку, стабільність розвитку підприємництва, успішну реалізацію соціальної політики та є одним із найважливіших інструментів, що забезпечують ефективний захист від різних природних, техногенних та інших ризиків. Процеси, що впливають на світову економічну інтеграцію, сприяли розвитку небачених раніше масштабів глобалізації фінансового ринку, в який безпосередньо входить сектор перестраховування.

В останні роки світове страхове господарство переживає низку серйозних змін внаслідок падіння показників світового виробництва. Ослаблення державного регулювання перестраховальної діяльності, злиття капіталів провідних перестраховиків, зміна форм та способів надання перестраховальних послуг, вигідніші для перестраховальників умови покриттів – все це є наслідком глобальних змін на ринку перестраховання.

Важливо відзначити, що в умовах глобалізації ринку перестраховання на сьогоднішній день у теорії та практиці розвинених країн присутні різні моделі та методи розвитку ринку загалом. Однак досвід показує, що їх важко адаптувати для використання в умовах країн, що розвиваються.

Значення для ринку перестраховання діяльності посередників важко переоцінити, адже саме вони володіють новітньою інформацією щодо тенденцій розвитку вітчизняного та світового ринків, здатні надавати необхідні консультаційні послуги про вибір найбільш оптимальних страхових пропозицій, постійно вдосконалюють спектр надаваних послуг та доповнюють їх новими видами.

Слід відмітити, що для українського ринку укладання через посередників перестрахових договорів є не типовим явищем, особливо фізичні особи рідко здійснюють такі операції та використовують невеликий асортимент їх послуг. Таким чином, на вітчизняному ринку перестраховання роль та значення посередників на перестраховому ринку а також їх вплив на активізацію й розвиток страхової діяльності недооцінені та малодосліджені.

До функціональних особливостей, характерних для діяльності посередників на українському ринку перестраховання, можна віднести такі:

- організаційно-правовою формою здійснення діяльності перестрахових посередників (брокерів) може бути лише юридична особа;
- перестрахова діяльність часто є основним та єдиним видом діяльності перестрахового посередника;
- здійснюють укладання договорів перестраховання а також беруть участь щодо врегулювання збитків;

– проводить свою діяльність як окремий та незалежний суб'єкт підприємницької діяльності, при цьому просуваючи страхові послуги від перестраховальника до перестраховика;

– комісійна винагорода за послугу надходить від перестраховальника.

Відповідно, на ринку перестраховування діяльність перестрахових посередників відрізняється від діяльності інших страхових посередників (страхових агентів та брокерів). Так, до переліку послуг брокерів, за необхідності, можуть включатися консультації щодо спектру можливих надаваних страхових послуг, здійснення оцінки ризиків клієнта тощо.

Для ведення брокерської діяльності в галузі перестраховування необхідним стає отримання свідоцтва (сертифікату) встановленого зразка, в той час як перелік функціональних особливостей агентів є більш вузьким, адже він пов'язаний в основному з діяльністю щодо продажу страхових продуктів компаній, з якими він здійснює співпрацю.

Згідно даним, оприлюдненим Світовою федерацією страхових посередників (WFII), значення страхового та перестрахового посередництва покликане збільшити позитивний ефект в процесі страхування загалом та здатне сприяти наданню більш якісних послуг на ринку перестраховування.

Діяльність посередників на ринку перестраховування покликане підвищити рівень доступності вигод для всіх учасників ринку страхування, а через зменшення сум витрат на страхові послуги на будь-яких ринках, діяльність страхових посередників сприяє поліпшенню загальної економічної ситуації у країнах.

Діяльність зі страхового посередництва доцільно розглядати враховуючи не тільки діяльність прямих посередників на ринку перестраховування (агентів та брокерів), а й також непрямих посередників на ринку перестраховування (таких, як андеррайтери, сюрвеєри тощо).

Діяльність прямих страхових та перестрахових посередників відіграє значну роль в процесі просування страхових та перестрахових послуг від страховиків до споживачів, а також наданні консультаційного супроводу споживачів перестрахових послуг, що особливо важливо на етапі підписання угод та

укладання, виконання договорів, в процесі модифікації або припинення угод з перестраховування, в той час як діяльність непрямих посередників полягає в оціненні страхових ризиків й збитків.

Слід зазначити, що на ринку діють багато компаній, які надають послуги з перестраховування. Найбільшу частину страхових посередників, що надають послуги з перестраховування сконцентровано в США й Великій Британії (рис. 2.2).

Згідно даним статистики можна сказати, наведений список світових брокерів – це найпотужніші та найбільш активні гравці на страховому та перестраховому міжнародних ринках, адже обсяги їх річних доходів коливаються в діапазоні від одного до семи млрд. дол. США.

Слід зазначити на наявність каналів збуту продуктів на ринку перестраховування чинять вплив багато різних факторів.

Можна спостерігати наявність певних відмінностей в тенденціях розвитку продажу страхових та перестрахових послуг у різних країнах. Так, у 2022 році кількість осіб, що здійснювали діяльність на ринку страхового посередництва у ЄС становила більше 1,5 млн осіб (зокрема, само зайняті та частково зайняті особи). Якщо порівнювати цей показник з США, то загальна кількість посередників на ринку страхування та перестраховування становила близько 1 млн. осіб [49].

Одним з важливих показників, який дозволяє провести аналіз розвитку страхового посередництва на ринку перестраховування, є коефіцієнт, який характеризує скільки функціонує страхових компаній й страхових агентів та брокерів та їх співвідношення на ринку страхування країни (рис.2.2).

Згідно міжнародному досвіду, загальна кількість діючих прямих посередників в сфері страхування, зокрема й перестрахових брокерів, значно перевищує кількість діючих на ринку страхових компаній, при цьому, слід відмітити, що в розвинених країнах Європи цей показник знаходиться у межах

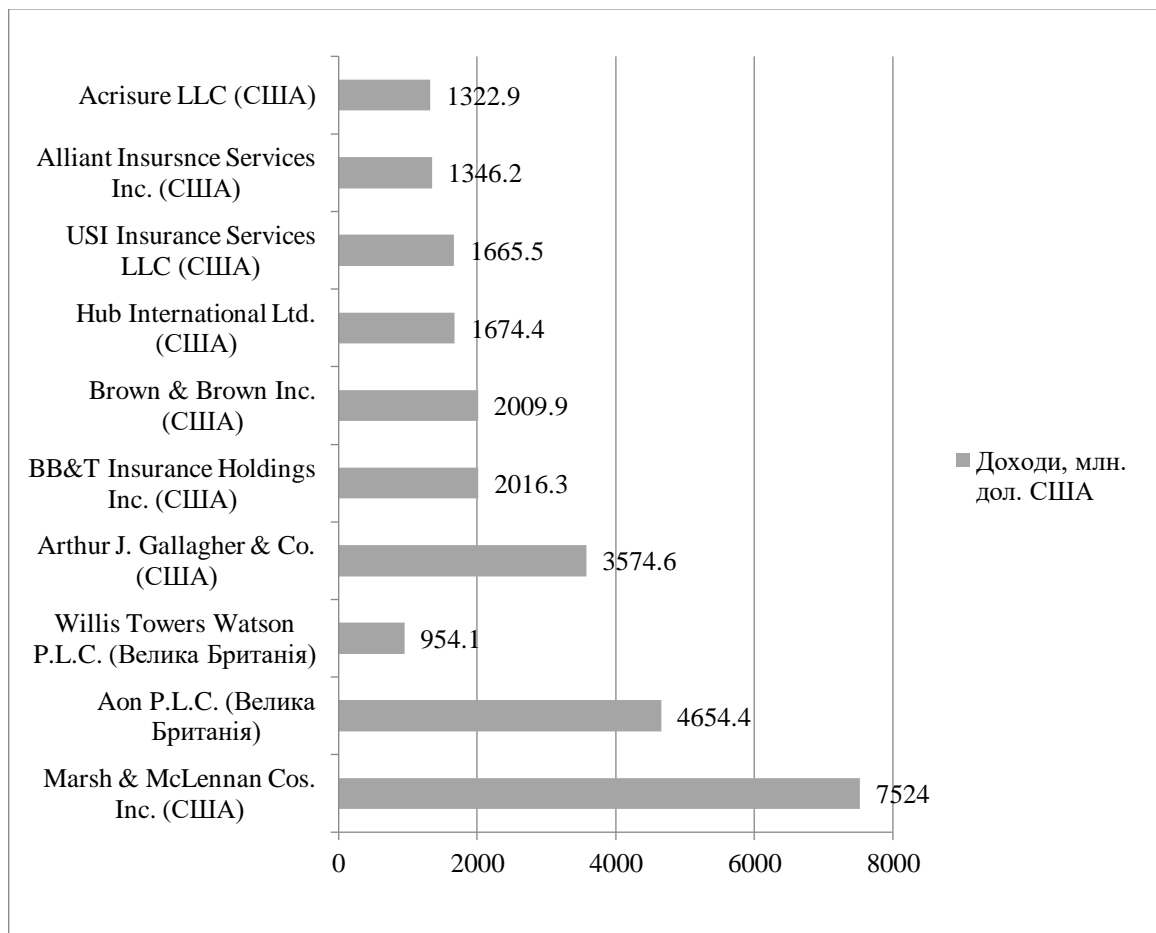

Рисунок 2.2 – Рейтинг міжнародних компаній-посередників, що здійснюють діяльність на ринку перестраховування за обсягами доходів на початок 2023 року, тис. дол. США

Джерело: складено на основі [45; 46]

23-85 страхових брокерів, що припадають на одну діючу в країні страхову компанію. Дані представлено в таблиці 2.7.

Також важливо зазначити, що в країнах значно різняться характер посередництва й використовувані канали продажів послуг на ринку перестраховування. В кожній країні існують свої особливості. Так, в Україні більш поширені на сьогодні прямі канали продажу, тобто продаж послуги здійснюється клієнту через офіс страховиків. Це дозволяє економити на оплаті послуг посередників на ринку перестраховування.

Таблиця 2.7 – Показник співвідношення загальної кількості посередників та компаній на ринку перестраховування у країнах ЄС й Україні станом на 2022 рік

Країни	Страхові компанії, од.	Страхові посередники (брокери)	Коефіцієнт співвідношення
Велика Британія	1229	104700	85
Німеччина	560	46500	83
Франція	395	22691	57
Італія	225	4762	23
Нідерланди	188	5213	27
Бельгія	146	8000	55
Україна	128	56	0,44

Джерело: складено на основі [46, 47]

Слід зазначити, що після запровадження воєнного стану в Україні з ринку страхових послуг пішло 14 компаній. Так на початок 2022 року було зареєстровано 142 страхові компанії, а за даними першого кварталу залишилось лише 128 страховиків [47].

Один з важливих показників, що дозволяє розглянути особливості діяльності брокерів на ринку перестраховування – динаміка кількості укладених посередниками договорів та зміна частки страхових премій, отриманих за договорами, які було укладено за участю перестрахових брокерів в різних галузях перестраховування. Наведемо динаміку кількості укладених страхових договорів через брокерів, які працюють на ринку перестраховування. Дані за аналізований період представлено на рис. 2.3.

Згідно представленим на рис. 2.3 даним, бачимо, що загальна кількість укладених договорів на ринку перестраховування зростає кожного року. В 2019 році сталося значне різке збільшення кількості укладених договорів, що пов'язано зі змінами в законодавстві. В 2022 році кількість укладених в Україні договорів перестраховування 9644 од., таким чином значення цього показника збільшилось

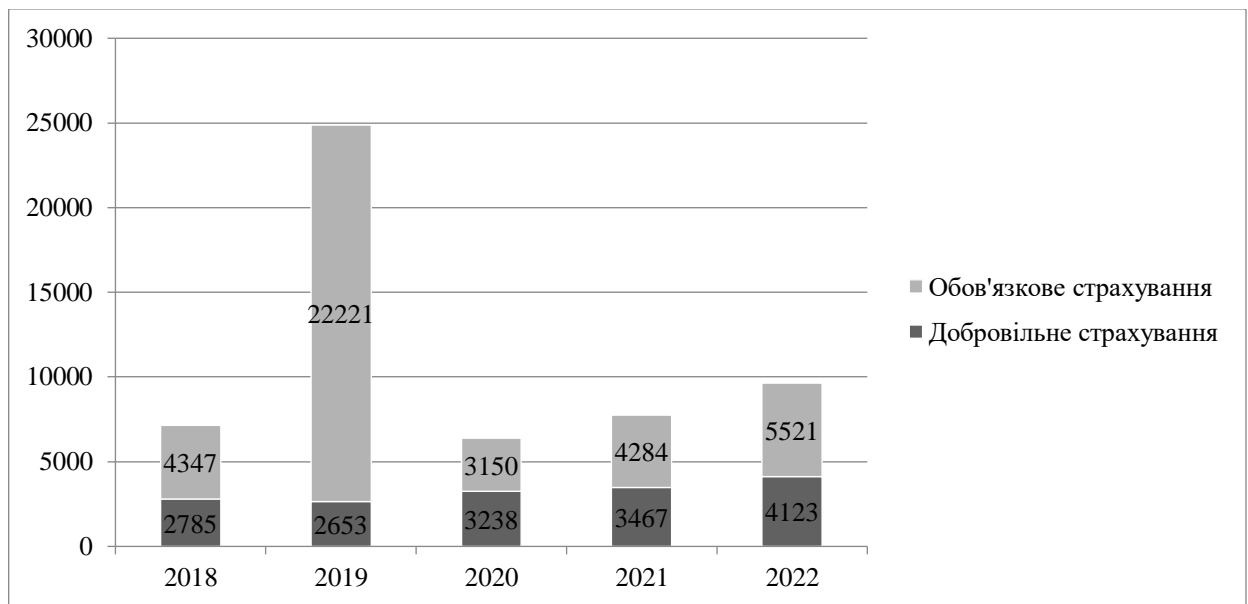

Рисунок 2.3 – Кількість укладених в Україні договорів перестраховання за участю страхових брокерів у 2018–2022 рр.

Джерело: складено на основі [47]

відносно 2018 року, коли показник був 7132 од.

Слід відмітити, що таке зростання загальної кількості укладених договорів відбулося через значне збільшення кількості укладених договорів обов'язкового страхування за останні роки.

Цікавим є також розгляд структури страхування за галузевою ознакою. Так, слід зазначити, що останніми роками за галузями укладання договорів перестраховання через посередників найбільша частка припадає на договори з особистого страхування.

Трохи менше припадає на договори майнового страхування та страхування відповідальності. Найменшу частку займають договори зі страхування життя. І це зрозуміло, кількість страхових компаній у даному сегменті зменшується. А ті страховики, що залишились – потужні, менше використовують перестраховальні операції.

Структура укладених договорів з добровільного страхування за галузями представлена на рис. 2.4.

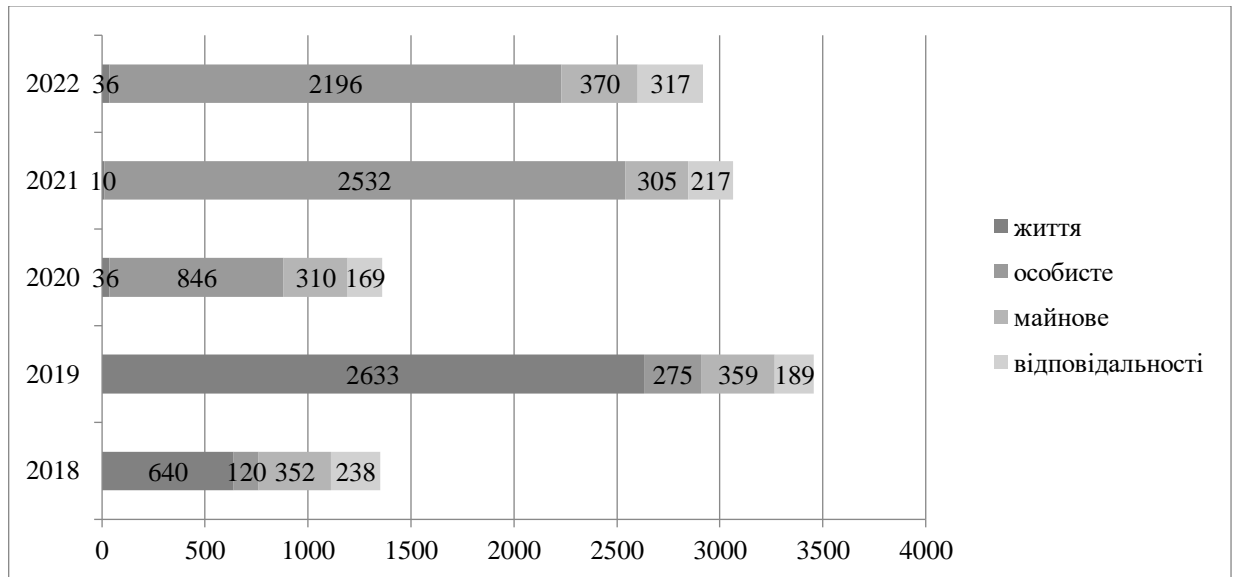

Рисунок 2.4 – Структура укладених договорів з добровільного страхування за галузями в Україні за 2018-2022 рр, од.

Джерело: складено на основі [43]

Слід зазначити, що частка надходжень страхових премій за договорами, які укладено через посередників на ринку перестраховання, в загальній сумі премій на ринку страхування є невеликою (табл. 2.8), проте необхідно відзначити зростання цього показника в абсолютному вираженні.

Таблиця 2.8 – Динаміка частки страхових премій договорів, укладених через брокерів в обсязі загальних премій на ринку перестраховання у період 2018–2022 рр., %

Галузь	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Страхування життя	0,06	0,07	0,05	0,05	0,11
Особисте страхування	1,19	1,31	1,17	2,10	1,96
Майнове страхування	0,07	0,14	0,13	0,04	0,12
Страхування відповідальності	0,13	0,18	0,16	0,20	0,24
Разом	0,26	0,37	0,28	0,36	0,39

Джерело: складено на основі [47]

Якщо у 2018-2019 зростання кількості договорів, укладених через посередників, в основному, спостерігалось в страхуванні життя, то у наступний період – в особистому і майновому страхуванні.

Але така тенденція помітна в абсолютних одиницях, якщо ж визначати частку укладених договорів за галузями у відсотках, все не так однозначно.

З представлених даних бачимо, що частка договорів, які укладено через посередників у 2018–2022 рр. є досить стабільним показником й займає 0,26–0,39% від загальної кількості договорів страхування. Найбільший показник укладених посередниками договорів перестраховування припадає на такий вид страхування, як особисте (1,19%–1,96%), а найменший – страхування життя (близько 0,06–0,11%). Це пояснюється тим, що в підписанні договорів зі страхування життя переважає саме агентська мережа, яка поширює страхові послуги. Так, «тільки 2% всіх страхових платежів, які одержані через мережу страхових брокерів страховиками-резидентами становить галузь страхування життя [48, с. 35]».

Провівши аналіз світового та вітчизняного ринків перестраховування та окремих країн з ринком, що розвивається, можна зробити висновок, що подальший розвиток ринку перестраховування в Україні відбуватиметься одночасно зі зростанням капіталізації всієї галузі, включаючи і сектори прямого страхування. Розглядаючи функціонування посередників-перестраховиків в Україні можна зробити висновок про те, що для більшості страхових компаній на вітчизняному ринку характерним є досить низьким рівень співпраці з брокерами та агентами. В даний час, за різними джерелами, рівень проникнення страхування в країнах, що розвиваються, не перевищує 10-20%, що вказує на наявність великого потенціалу зростання. У міру зростання обсягів страхування в Україні буде розвиватися і ринок перестраховування. А зі зростанням рівня капіталізації окремих компаній зростуть і власні утримання перестраховиків, що прискорить розвиток українського ринку перестраховування.

Відзначимо, що глобалізаційні процеси останніх років, а також інтернаціоналізація бізнесу, пов'язана з різким стрибком розвитку транскордонної діяльності підприємств почали відігравати велику роль у світовій економіці,

торкнувшись усіх її сфер її діяльності. Об'єктивну основу цих процесів становить поглиблення міжнародного поділу праці. Відбувається інтенсивний обмін ідеями, науковими відкриттями, технологіями, що зумовлює утворення загальної економічної матриці у світовому масштабі. У міру ослаблення міждержавних перешкод на шляху руху товарів, послуг та капіталу, найважливішою умовою розвитку міжнародних економічних відносин, крім експорту та імпорту, стають різні види співпраці з іноземними компаніями. Ефект міжнародного переміщення послуг, включаючи послуги перестраховування, принципово не відрізняється від зовнішньої торгівлі. Вони прагнуть у місця, де їх реалізація забезпечує більший дохід. Крім того, географічні бар'єри між перестраховиком та страховиком, зменшує розвиток інформаційних технологій, що дозволяє відмовитися від фізичних контактів та збільшує попит на послуги перестраховальників, а кінцевий споживач (страхувальник) отримує більш високу корисність у розрахунку на одиницю витрат. В умовах війни й світової фінансової кризи, а також в умовах суспільної довіри, що знижується, до підтримки з боку державних органів, що спостерігається у світі, змінюються і напрямки у розвитку страхування та перестраховування.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1 Визначення проблем перестраховання на вітчизняному страховому ринку

Сучасні теорія та практика здійснення та державного регулювання перестраховальної діяльності в Україні у ряді випадків виходять з поверхневого уявлення про те, що перестраховальний ринок – це лише якась сукупність конкуруючих один з одним постачальників перестраховальних послуг – спеціалізованих перестраховальних компаній та універсальних страхових організацій, що мають право на здійснення перестраховальної діяльності.

У той же час, перестраховальний, як і страховий, ринки – це система відносин не лише між споживачами та продуцентами особливих послуг, а й державою, яка має активніше реалізовувати свої владно-регулятивні повноваження. Джерелом відтворення цієї системи відносин, так само як і джерелом потенційного розвитку ринку, є споживачі – весь страховий та перестраховальний ринок існує за рахунок їх коштів. Тому адекватне розуміння стану, в якому перебувають споживачі, й того, як у цій системі відносин реалізуються їхні інтереси, має ключове значення для грамотної оцінки стану та перспектив розвитку вітчизняного перестраховання.

Саме з цих позицій пріоритету інтересів споживачів повинні, на наш погляд, розглядатися всі питання функціонування сучасного українського перестраховального ринку загалом та продуцентів перестраховальних послуг, зокрема. У тому числі й таке фундаментальне питання, як питання про місце та роль перестраховальної діяльності у розвитку вітчизняного ринку страхування та всього народногосподарського комплексу.

Потреба у прискоренні передачі ризиків у перестраховання, пов'язана зі збільшенням обсягів страхових операцій, спричинила вироблення іншої форми перестраховання, покликаної надати страховику більше можливостей при здійсненні страхових операцій, та знизити його витрати на обробку значної кількості ризиків. Необхідність вирішення цих проблем, на думку фахівців, зумовила розвиток облігаторного перестраховання, що характеризується, автоматичним характером покриття, і дозволила швидше розміщувати ризик у перестраховання, без додаткової кропіткої роботи над кожним ризиком окремо, оскільки облігаторне перестраховання в економічному сенсі – це передача частини відповідальності за кожним окремим ризиком із сукупного портфеля того чи іншого виду страхування [50, с. 21]. Так, наприклад, за умовами облігаторного перестраховання страховик зобов'язаний передавати всі ризики страхування від вогню чи морського страхування. У договорі описується клас ризиків, що передаються, територія страхового покриття. Збитки, страхова сума та премія розраховуються як відсотки або частки за всіма прийнятими ризиками в цілому.

На відміну від страхування, перестраховання у більшості країн регулюється звичаями і тому здійснюється поза межами національного законодавства. Закони про договір страхування в багатьох країнах або обмежуються вказівкою на те, що вони не застосовуються до перестраховання (наприклад, Німеччина, Швейцарія), або застерігають, що перестраховання може бути прийнятним лише у зв'язку з морським страхуванням. В інших країнах, в Англії, наприклад, навпаки, до перестраховання застосовують норми про страхування [51, с. 60].

Сучасне вітчизняне законодавство України синтезувало обидві позиції – англійську та німецьку. Відповідно до законодавства до перестраховання застосовні правила, встановлені Цивільним кодексом для страхування підприємницького ризику, із застереженням «якщо договором перестраховання не передбачено інше», що дозволяє сторонам врахувати у договорі всі особливості цих відносин, не вдаючись до звичаю. Отже, в Україні перестраховальні відносини врегульовані законом.

Для того, щоб вітчизняний ринок реального страхування і, відповідно, перестраховання, справді розвивався, він має бути «вбудований» у «мейнстрім» загальноекономічного розвитку. Сьогодні одне з найактуальніших завдань розвитку української економіки – залучення інвестицій у реальний сектор. Страхування має не пасивно слідувати за коливаннями макроекономічної кон'юнктури, а стати засобом для здійснення необхідних структурних змін в економіці, активною частиною механізму її розвитку, і насамперед інструментом захисту власності споживачів, а не формою реалізації фінансових інтересів постачальників послуг та держави.

Інвестиційний потенціал страхування у сучасних умовах поки що не відображає реального стану та перспектив вітчизняного страхового ринку і тому реалізується не повною мірою. За оцінками, що містяться в аналітичних даних розмір реального страхового ринку в Україні станом на 2022 рік становив 1,52% ВВП [52].

В найближчій перспективі на першому плані як і раніше буде пріоритет страхування як найбільш ефективного інструменту управління ризиками споживачів страхових послуг і, насамперед, – підприємців, включаючи представників середнього та малого бізнесу, які є активними учасниками розвитку та економіки в цілому, та страхового ринку, зокрема. Страховики переважно орієнтовані на вирішення саме цього завдання. У свою чергу, перестраховики мають бути опорою страховиків у справі ефективного захисту власності споживачів страхових послуг.

Сьогодні в Україні перестраховання через низьку капіталізацію вітчизняного страхового бізнесу часто визначає умови прямого страхування. Основну частку відповідальності за великими індустріальними об'єктами, авіаційними, космічними та іншими великими ризиками несуть зарубіжні мегаоператори перестраховального ринку. Вони ж визначають і умови перестраховального захисту переважної більшості вітчизняних перестраховальних компаній та універсальних страховиків, які надають послуги з перестраховання, а отже, формують базові умови для страхування не лише великого, а й середнього та

малого бізнесу. Загалом, за даними RP Newslines [53, с. 107], з Україною працюють тридцять чотири іноземні перестраховики.

Фактично в Україні всі категорії страхувальників – підприємницьких структур – є споживачами послуг перестраховиків, зокрема зарубіжних. Залежність українських страховиків і перестраховиків і навіть страхувальників від інтересів зарубіжних постачальників перестраховальних ємностей – це об'єктивна реальність, ігнорувати яку вітчизняні професіонали страхування та перестраховування не можуть, та більш того, повинні враховувати у своїй діяльності [54].

Зрозуміло, що вирішувати життєво важливе для розвитку вітчизняного страхування завдання забезпечення пріоритету інтересів споживачів у страхових відносинах доведеться з огляду на цю об'єктивну реальність. Звідси стає очевидним і те, що на сучасному ринку необхідно створити умови для того, щоб перестраховування служило інтересам споживачів страхових послуг за умови їхнього розумного поєднання з інтересами постачальників.

За результатом проведеного дослідження основних проблем розвитку перестраховування на ринку України виявлено загальні переваги та недоліки розвитку ринків перестраховування (рис. 3.1).

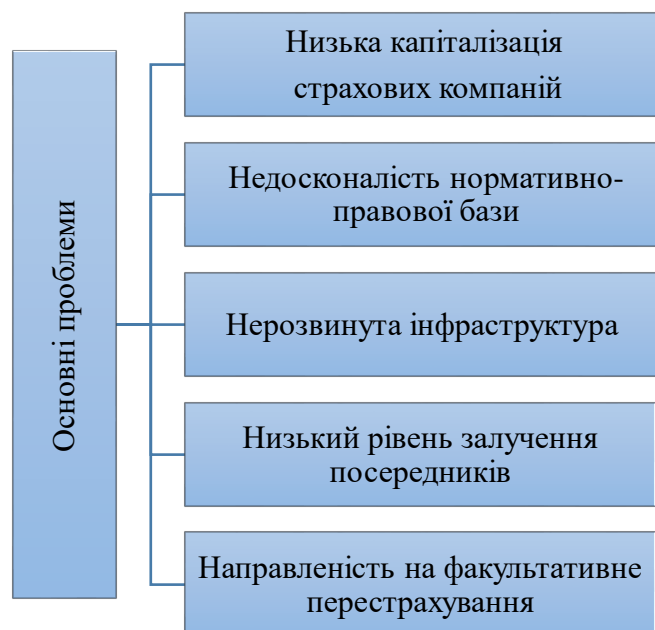

Рисунок 3.1 – Основні проблеми розвитку перестраховування в Україні

Джерело: складено автором на основі [50-53]

Так, наприклад, до основних і найголовніших проблем сучасного ринку перестраховання в Україні можна віднести такі:

1) низька капіталізація, не надто високий рівень прозорості, а також відсутність відповідних міжнародних рейтингів. На нашу думку, прискоренням подальшого розвитку галузі перестраховання в Україні послужить запровадження спеціальних вимог до структури власних коштів і правил щодо розміщення резервів. При введенні таких правил підвищується рівень надійності ринків, що дозволить позбавити їх від сумнівних перестраховиків. У такому разі на ринку залишаться лише надійні учасники, активи та капітал яких складатимуться з ліквідних інструментів;

2) на сьогоднішній день в Україні відсутня законодавчо-нормативна база, направлена на здійснення регулювання саме в сфері перестраховальної діяльності, відсутній закон, що безпосередньо регламентує відносини, які виникають між учасниками на ринку перестраховання. Державою здійснюється вплив на регулювання відносин щодо перестраховальних послуг через певні нормативно-правові акти та документи, зокрема й в сфері страхування та господарської діяльності. Так, процеси надання послуг на українському ринку перестраховання регулюють норми ЗУ «Про страхування». Також процес формування договірних відносин учасників та суб'єктів цього ринку підпорядкований нормам, визначених Цивільним кодексом України, в той час як здійснення перестраховальних операцій з учасниками нерезидентами – підпорядковано окремим постановам, нормам та розпорядженням. Вітчизняне законодавство сьогодні не визначає статус професійного суб'єкта – компанії-перестраховальника, що дозволило б затвердити на перестраховальному ринку перелік єдиних принципів й стандартів перестраховання. Саме це обумовлює необхідність створити відповідні нормативно-правові акти, направлені на регламентування всієї сукупності відносин, що виникають між учасниками на ринку перестраховання, надавали б чітке та конкретне роз'яснення понять й змісту перестраховальної діяльності, визначили всі норми та особливості надання послуг на ринку перестраховання. Такі акти сприяли б підвищенню рівня якості відносин на ринку перестраховання в

Україні й дозволили б забезпечити досягнення стабільного розвитку перестрахового ринку в Україні;

3) для вітчизняного перестраховального ринку характерною є проблема нерозвинутої інфраструктури. Сьогодні страховий ринок України налічує близько 128 компаній, які функціонують на ринку та мають ліцензії на здійснення перестраховальної діяльності. Слід відмітити, що переважна більшість з всіх страхових компаній в Україні – універсальні, а перестраховання для них – це один з багатьох можливих напрямків діяльності. В Україні відсутні компанії, які займаються виключно перестраховою діяльністю.

Про нерозвинутість інфраструктури ринку перестраховання також свідчить той факт, що інститут посередництва на страховому ринку має лише формальний характер, а процес організації перестраховальних відносин між учасниками відбувається без обов'язкової участі перестраховальних агентів та брокерів. Таку ситуацію на перестраховому ринку можна пояснити значним зростанням вартості послуг з перестраховання на суму комісії брокерів, й також тим, що використовується принцип «взаємного обміну ризиками» для досягнення балансу у фінансових потоках, яким взагалі не передбачено необхідність залучати перестраховальних брокерів. Крім того, послуги на перестраховальному ринку в Україні представлені в основному таким видом перестраховання, як факультативне, що означає відсутність його орієнтації використовувати послуги посередників;

4) український перестраховальний ринок відрізняється рівнем залучення посередників від ринків зарубіжних країн, саме це обумовлює необхідність вивчення закордонного досвіду щодо залучення на ринок перестраховальних брокерів й також застосовувати такий досвід на практиці, адже на ринку перестраховання посередницька діяльність – це необхідний важіль досягнення його активізації. Діяльність посередників направлена на допомогу обрати оптимальні умови в процесі формування умов договору та гарантій щодо виконання учасниками страхових зобов'язань, що зміцнює відносини між перестраховиками та перестраховальниками, а також направлені на сприяння

підвищенню рівня якості надаваних послуг й забезпечення конкурентного середовища на перестраховальному ринку;

5) направленість вітчизняного перестраховального ринку в основному на факультативне перестраховання. Слід зазначити, що в залежності від періодичності, з якою виникають договірні відносини, в процесі передачі ризиків застосовують два методи перестраховання: факультативне або облігаторне. Факультативне перестраховання частіше застосовують українські перестраховальники, проте в такого методу є низка певних суттєвих недоліків, таких як: великі обсяги витрат при оформленні договорів перестраховання, необхідно продовжувати факультативний договір перестраховання без суттєвого узгодження наявних умов перестраховання, страховику необхідно узгоджувати зміни в умовах страхування із перестраховиком, розмір комісії в факультативному перестрахованні тощо. Слід зазначити, що в розвинених країнах світу більш поширений метод облігаторного перестраховання, який передбачає передачу страховиком частини страхових ризиків відносно усіх договорів страхування й подальший прийом цих ризиків перестраховиком. Використання такого методу має низку суттєвих переваг, наприклад: можливо здійснювати довгострокові відносини страховиком та перестраховиком, більш низький рівень адміністративних витрат щодо обслуговування договорів, більш рівномірний розподіл ризиків між учасниками – страховиком та перестраховиком, можливо застосувати методу в будь-якому виді страхування.

Таким чином, для українських перестраховиків використання такого методу є більш доцільним в їх практиці, при цьому облігаторне перестраховання забезпечить більший рівень ефективності операцій, зменшить обсяг витрат на обслуговування договорів перестраховання й сприятиме розвитку ринку перестраховання з одночасним залученням великої кількості значних страхових ризиків.

Без вирішення цих проблем розвиток галузі перестраховання в Україні неможливий. В окремих компаніях вже зараз є можливість залучати інвестиції, проте ринок перестраховання в цілому поки що недостатньо прозорий і

незрозумілий для інвесторів. Для виведення ринку перестраховування на більш високий рівень розвитку потрібно позбавити його всіляких схем «сірого» перестраховування, а потім підвищити транспарентність галузі в цілому.

3.2 Впровадження заходів з вдосконалення перестраховування в Україні

Потреби розвитку сучасного українського страхового ринку викликають необхідність якісного зрушення на практиці перестраховування: з інструменту переважного захисту портфелів страховиків і спеціалізованих перестраховиків воно має розвинутися ще й як інструмент управління ризиками вітчизняних страхувальників. Тоді вдасться підвищити ефективність використання потенціалу перестраховування у справі розвитку реального страхування у вітчизняній економіці, а перестраховування зі своєї рідної перешкоди перетвориться на стимул та імпульс розвитку страхового ринку, економіки країни загалом. На це має бути спрямована державна політика на перестраховальному ринку, націлені зусилля страхових підприємств. Це питання зміни парадигми розвитку вітчизняного ринку перестраховальних послуг і стратегічного вибору учасників цього ринку.

Інтереси споживачів визначаються, переважно, станом їх платоспроможності. Платоспроможність споживачів – це чинник, що знаходиться за межами страхового (перестраховального) ринку як такого.

На перспективи розвитку вітчизняного страхового та перестраховального ринку негативний вплив мають національні ризики, що з'явилися внаслідок наявності «пояса нестабільності» навколо України через війну та наявність соціально-політичних проблем усередині країни, насамперед, на тимчасово окупованих територіях Сходу та Півдня країни.

Сукупний вплив таких чинників, як низька платоспроможність потенційних споживачів страхових послуг і зростання негативного впливу ризиків країни, створює відчутні перешкоди для широкомасштабного розвитку обов'язкових видів

страхування, на яке, як на локомотив розвитку ринку, як і раніше, розраховує значна частина вітчизняних страховиків і перестраховальників.

Укрупнення учасників українського страхового і, відповідно, перестраховального ринку об'єктивно веде до стандартизації послуг, запропонованих споживачам. Водночас, на боці існуючого та потенційного попиту розвиваються прямо протилежні тенденції – йдуть процеси диференціації споживачів, які неминуче роблять попит на страхові, а отже, й перестраховальні послуги більш широкого спектру. В умовах стандартизації пропозиції та ускладнення попиту існуюча на українському страховому ринку кризова диспропорція між пропозицією та платоспроможним попитом на страхові послуги не буде ліквідована і навіть може набути більш гострих форм.

Для вирішення завдання включення до ринку споживачів з обмеженою платоспроможністю за допомогою інтенсифікації їх обслуговування представляється необхідним домогтися вирішення наступних завдань.

1) вжити системи заходів, спрямованих на подолання диктату постачальника при розробці та реалізації програм страхового/перестраховального захисту. У вирішенні цього завдання ключову роль можуть і повинні грати професійні страхові та перестраховальні брокери;

2) створити додаткові мотиваційні механізми та стимули для забезпечення своєчасної оплати постачальниками відшкодувань зі страхових випадків. Цій вимозі має бути підпорядковане все, включаючи державну політику щодо закордонного перестраховального ринку – без його активного використання швидкої виплати звичайний український споживач не отримає. Досвід показує, що закордонні перестраховики, як правило, більш «технологічні» і тому об'єктивніші в питаннях виплат, на відміну від українських, які зазвичай бажають або не платити, або затягнути виплату. Перестраховальні пули мають бути не інструментом перерозподілу клієнтської бази ринку, а засобом ефективного захисту інтересів споживачів: відповідальність їх учасників має бути солідарною, остаточні рішення щодо виплат повинен приймати один лідируючий андеррайтер.

При цьому необхідно враховувати, що серйозну небезпеку завжди представляє можлива кумуляція збитків і дуже слабка керованість при розміщенні великих обсягів відповідальності на внутрішньому українському перестраховальному ринку. Сукупну ємність вітчизняного ринку перестраховання не можна вважати простим додаванням ємностей, якими володіють його учасники. Перестраховання – не просто арифметика, і розміщення ризиків на ринку слід проводити з урахуванням інтересів споживачів, тобто, з урахуванням можливості реальної та швидкої сплати відшкодувань. Досвід показує, що така обчислена з урахуванням реальних можливостей ефективною оплати відшкодувань ємність українського перестраховального ринку не перевищує сьогодні в середньому 5-6 млн. дол за одним договором.

Для того, щоб знайти і адекватно розвинути в українському перестраховальному ринку регіональну компоненту (а це є об'єктивною потребою виживання вітчизняного страхового/перестраховального капіталу), необхідна насамперед зважена цілеспрямована державна підтримка через відносну нерозвиненість цього ринку в порівнянні, наприклад, з ринком прямого страхування, яке вже знайшло імпульси самостійного розвитку і певною мірою є самодостатнім.

Це стосується, наприклад, ідеї створення державної перестраховальної компанії на перестраховальному ринку. Якщо потенціал такої компанії буде задіяний для участі у внутрішніх операціях, то це швидше за все приведе в сучасних умовах лише до банального переділу внутрішнього перестраховального ринку без будь-якої серйозної користі для споживачів, а отже, для розвитку ринку в цілому. У разі, якщо ця державна компанія буде орієнтована на роботу на зовнішніх регіональних ринках, вона, за відповідного кадрового та фінансового забезпечення, могла б принести реальну користь й державі, й внутрішньому перестраховальному ринку (за рахунок ретроцесії на внутрішній ринок).

Інший варіант державної підтримки розвитку перестраховального ринку за рахунок його експансії на ринки інших, перш за все, європейських держав – використання державних гарантій для підтримки найбільш сучасних вітчизняних

перестраховиків. Тут знадобилися б кошти стабілізаційного фонду уряду. Однак при цьому слід враховувати, що серйозною перешкодою для регіоналізації українського ринку перестраховань буде наявність негативного впливу національних ризиків.

Враховуючи важливість питання організаційного забезпечення процесу формування та розміщення страхових резервів, пропонується створення відділу інвестування страхових резервів, а також передачі частини повноважень філіям щодо розміщення сформованих ними резервів незароблених премій. Важливу роль у управлінні ризиком у страховій компанії грає перестраховування.

Українські страхові компанії передають у перестраховування значні фінансові ресурси. З погляду страхувальників, участь їх страховиків у перестраховування забезпечує високу якість наданих страхових послуг, своєчасність та повноту відшкодування збитків. Воно сприяє підвищенню надійності страховика та довіри до нього його клієнтів та їхньої зацікавленості у підтримці з ним ділових взаємин. За договорами страхування ризиків українські страхові компанії дедалі більшу частину платежів віддають у перестраховування. Цей показник збільшується останніми роками. При цьому у підрозділі 2.2 перестраховикам-нерезидентам оплачується близько 10% страхових платежів, які передаються у перестраховування, хоча іноземні перестраховальні компанії відшкодовують досить значну частину збитків – від 30 до 69%.

Ця ситуація пов'язана з такими проблемами як:

- нерозвиненість ринку перестраховування;
- недосконалість правового регулювання страхових та перестраховальних операцій;
- складнощі з оподаткуванням перестраховальних операцій.

Однією з головних проблем залишається підвищення ємності вітчизняного страхового ринку, його диверсифікація, створення можливостей забезпечення захисту від великих ризиків. І саме в цьому може допомогти система перестраховування. Використання її дає можливість підвищувати фінансову стійкість

та збільшувати ємність страхового ринку. На розвиток ринку перестраховування впливає проведення макро- і мікроекономічних заходів.

При цьому слід зауважити, що важливим моментом для страхової компанії є розмір власного утримання ризиком і відповідного розміру ризику, що передається в перестраховування. Вирішення цієї проблеми дозволить страховикам зменшувати витрати на перестраховування та збільшувати прибуток.

Основним напрямом удосконалення державного регулювання перестраховальної діяльності в Україні має бути запровадження системи пруденційного нагляду, яка є об'єднанням нагляду та регулювання. Пруденційний нагляд включає розвинену систему моніторингу, відкритість інформації та звітність перед національними органами страхового нагляду. Наявність ефективної внутрішньої системи ризик-менеджменту перестраховика разом із комплексним пруденційним наглядом утворюють базові механізми попередження неплатоспроможності та банкрутства на перестраховому ринку.

Впровадження пруденційного нагляду в Україні дасть можливість захистити інтереси споживачів фінансових послуг, запобігати настанню неплатоспроможності та забезпечити фінансову стійкість фінансових установ шляхом застосування відповідних заходів, що коригують. Державний нагляд за страховою діяльністю дасть змогу реалізувати всі функції державного регулювання перестрахової діяльності за такими напрямками:

- виявлення підвищених ризиків у діяльності фінансових установ;
- контроль за платоспроможністю, ліквідністю та прибутковістю фінансової установи;
- попередження банкрутства та системної кризи фінансових установ;
- прогнозування майбутніх фінансових результатів на основі звітів поточного періоду.

На основі вищевикладеного матеріалу, можна зробити такі висновки щодо основних напрямів удосконалення функціонування ринку перестраховування в Україні:

- удосконалення існуючої системи оподаткування страхових та перестрахових компаній, зокрема надання дозволу на зменшення валового доходу на суми, витрачені з фонду превентивних заходів за превентивними програмами;
- розробка національної системи рейтингової оцінки перестрахових організацій, яка міститиме принципи, систему показників та методику оцінки діяльності страховика. У цьому процесі рейтингової оцінки діяльності перестрахової компанії має бути прозорим, а результати – публічними;
- врегулювання законодавчих вимог щодо сфери перестраховування;
- удосконалення державного регулювання перестрахової діяльності в Україні, насамперед запровадження системи пруденційного нагляду;
- удосконалення нормативно-правової бази, зокрема доцільним є розробка та впровадження Страхового Кодексу, де чітко буде прописано норми діяльності для перестрахових компаній;
- перехід до міжнародних стандартів фінансової звітності, яка уможливить порівняння діяльності вітчизняних та зарубіжних перестраховиків;
- підвищення прозорості та відкритості страхового та перестраховального ринків;
- підвищення обсягів розкриття інформації звітних даних перестраховиків;
- серйозна увага має бути приділена підготовці фахівців у цій галузі, а також встановлення вимог до кваліфікації та чітка регламентація їх повноважень.

Для вирішення нагальних завдань розвитку ринку перестраховування в Україні вкрай необхідна виважена та науково обґрунтована політика держави. Цей ринок вимагає зміни «індустріальної» моделі функціонування на «постіндустріальну», де домінують інтереси споживачів страхових та перестраховальних послуг. Це може бути здійснено лише за умови зміни акцентів у державній політиці щодо страхування та перестраховування, переходу від переважного регулювання до переважного пошуку шляхів та механізмів стимулювання розвитку перестраховальних операцій та підтримки тих

професіоналів, які грамотно працюють на вітчизняному перестраховальному ринку.

Наявність серйозних проблем на ринку перестраховання потребує впровадження комплексу заходів, направлених на вдосконалення перестраховання в Україні (рис. 3.2).

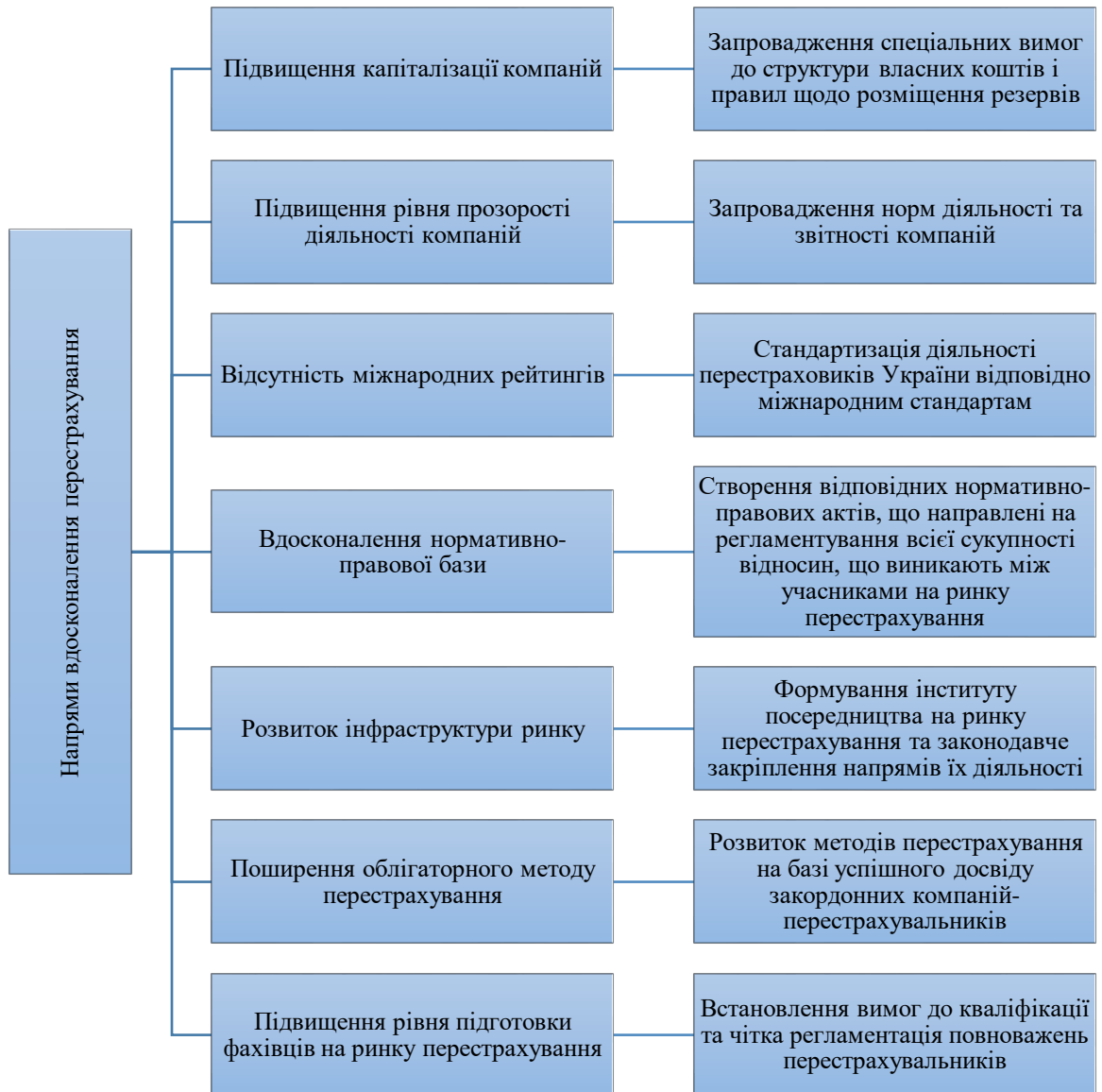

Рисунок 3.2 – Напрями вдосконалення перестраховальної діяльності в Україні

Джерело: розроблено автором на основі [50-53]

Воєнні дії на території України мали значні наслідки для всіх сфер економіки. Відчутним стало значне падіння економічних показників та показників

соціального добробуту. Відчутним цей негативний вплив став й для підприємств страхової галузі. Проведений аналіз показників розвитку перестраховання продемонстрував наявність спадних тенденцій на ринку. Показовим є скорочення, як вхідного, так й вихідного перестраховання.

Так, Т. Татаріна підкреслює, що на сучасному етапі основними проблемами функціонування українського ринку перестраховання стали такі, як: значне зниження обсягів фінансових надходжень, наявність регуляторних перепон — валютних обмежень, поява нових нетрадиційних ризиків, що зумовило необхідність здійснення пошуку нових шляхів вирішення цих проблем [55].

До позитивних змін на ринку перестраховання можна віднести часткове спрощення законодавчих нормативів щодо проведення операцій з оплати перестрахових послуг за кордон. Крім того, перспективним напрямком є розробка й удосконалення ключових умов у страхових договорах щодо «вторинних» наслідків війни (зокрема таких, як спрацювання боєприпасів, мін, вибухових пристроїв тощо) у страхуванні майна й також населення від можливих нещасних випадків.

Перспективним напрямом розвитку перестраховання в Україні може стати організація успішної роботи в напрямку роботи з воєнними ризиками шляхом об'єднання зусиль Уряду та страхових компаній щодо покриття й залучення послуг перестраховальних посередників (брокерів), що будуть передавати ризики у відповідальність успішним міжнародним компаніям-перестраховикам. Проте, варто відмітити, що реалізація такого вектору розвитку потребує отримання Україною гарантій безпеки від міжнародних партнерів та світової спільноти.

Таким чином, для вирішення нагальних завдань розвитку ринку перестраховання в Україні вкрай необхідна виважена та науково обґрунтована політика держави. Цей ринок вимагає зміни «індустріальної» моделі функціонування на «постіндустріальну», де домінують інтереси споживачів страхових та перестраховальних послуг.

Це може бути здійснено лише за умови зміни акцентів у державній політиці щодо страхування та перестраховання, переходу від переважного регулювання до переважного пошуку шляхів та механізмів стимулювання розвитку

перестраховальних операцій та підтримки тих професіоналів, які грамотно працюють на вітчизняному перестраховальному ринку.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити такі висновки і пропозиції.

1. Розгляд різних підходів науковців до трактування поняття «перестраховання», дозволяє зробити висновок, що перестраховання є сукупністю економічних відносин, які виникають між його учасниками в процесі формування, розподілу та подальшого використання цільових фондів грошових коштів, які призначені забезпечувати перестраховальний захист.

2. Перестраховання пройшло досить довге становлення. Розвиток страхової діяльності, яка бере свій початок з фінансових позик у морській сфері ще наприкінці епохи середньовіччя, обумовив виникнення потреби в перестрахованні.

3. Розглянуто на основі міжнародного досвіду моделі та методи державного регулювання сфери перестраховання в різних країнах. В Україні використовується такий підхід до державного регулювання ринку перестраховання, при якому страховики та перестраховики однаково підпадають страховому регулюванню. В Україні відсутній конкретний закон, що безпосередньо регулює взаємини на ринку перестраховання. Держава впливає на ці відносини за допомогою інших нормативно-правових актів. Наприклад, з огляду на договірні відносини учасників ринку перестраховання, вони підпорядковані положенням цивільного законодавства, що включає в себе окрему статтю "Договір перестраховання". Також ця сфера регулюється постановами Кабінету Міністрів України, Верховною радою тощо.

4. Характеризуючи сучасний ринок перестраховання спостерігається велика географічна розмаїтість ринку перестрахових послуг, де перестрахові компанії залучаються до перерозподілу ризиків для стабілізації світового страхового ринку. Також відзначається розвиток нових страхових продуктів та обслуговування клієнтів, адаптоване до використання інформаційних та цифрових технологій. Вдосконалення систем управління в перестрахованні є ключовим фактором для забезпечення фінансової стійкості.

Аналіз тенденцій світового ринку перестраховування вказує на те, що високі позиції у рейтингу характерні для компаній та ринків, які мають значний капітал, пропонують різноманітні послуги та дотримуються стійких стандартів андеррайтингу. Ці компанії успішно впроваджують стратегічний ризик-менеджмент.

Протягом останнього десятиліття глобалізаційні тенденції стали більш помітними на міжнародному ринку перестраховування. Учасники стають тісніше пов'язаними, і великі збитки в одному регіоні можуть мати суттєві наслідки для компаній перестраховиків, що діють в інших країнах. Однією з ключових тенденцій розвитку ринку є стратегія розширення компаній-перестраховиків на нові ринки для підвищення диверсифікації їхньої діяльності. Також спостерігається тенденція входження на менш розвинені страхові ринки з метою подальшого їх розвитку.

5. Протягом періоду з 2018 по 2022 роки спостерігалася рівномірна динаміка основних показників розвитку страхового та перестрахового ринків. Найвищі темпи зростання ринки відзначили у 2020 році, в той час як у 2021 році тенденція була менш вираженою. У сфері перестраховування варто відзначити, що найбільший обсяг премій за перестраховування зареєстровано у 2022 році, досягши суми 18632 млн. грн., що свідчить про зростання на 1,63% порівняно з 2018 роком.

Особливо відзначається різниця у рівні премій за договорами перестраховування між перестраховиками-резидентами та нерезидентами. Для перестраховиків-резидентів за період 2018-2022 роки відбулося зростання отриманих премій на 6,06%, тоді як у випадку компаній-нерезидентів спостерігався від'ємний приріст на рівні 17,84%.

Обсяги виплат, що компенсовані перестраховиками за період з 2018 по 2022 роки, зросли, причому для перестраховиків-резидентів цей обсяг збільшився лише на 23,93%, в той час як для перестраховиків-нерезидентів відзначається значно більший приріст обсягу, а саме 146,88%.

При аналізі вихідного перестраховування можна відзначити тенденцію, що компанії-резиденти отримують значні суми перестрахових премій, проте рівень виплат за ці ризики є невисоким. Навпаки, компанії-нерезиденти відзначаються

вищим рівнем виплат. Так, обсяг отриманих страхових премій від перестраховиків-нерезидентів за аналізований період показав зростання на 34,78%, в той час як обсяг виплат, компенсованих перестраховикам-нерезидентам, зменшився на 14,29%.

В загальній структурі на ринку перестраховування за видами послуг, найбільша частка належить перестраховуванню фінансових ризиків (зросла від рівня 19,5% до рівня 25%) й страхуванню майна зменшилась на 4,7%.

Важливо відзначити, що укладання перестрахових договорів через посередників не є типовою практикою на українському ринку страхування. Зокрема, фізичні особи рідко здійснюють такі операції та обмежено користуються послугами посередників. Слід відзначити, що на вітчизняному ринку перестраховування роль та вплив посередників в цьому сегменті, а також їхній внесок у стимулювання та розвиток страхової діяльності, залишаються під недостатньою увагою та потребують подальшого дослідження. Це добре видно з коефіцієнту співвідношення між страховими брокерами та страховими компаніями, що становить 0,48.

6. Частка договорів, які були укладені через посередників у період з 2018 по 2022 роки, виявляється стабільним і займає від 0,26% до 0,39% від загальної кількості страхових договорів. Найвища кількість укладених посередниками договорів перестраховування спостерігається у сегменті особистого страхування (від 1,19% до 1,96%), тоді як найнижчий показник припадає на страхування життя (приблизно від 0,06% до 0,11%).

7. Основними проблемами ринку перестраховування в Україні на сучасному етапі є такі: низький рівень нагляду держави за перестраховальною діяльністю компаній; низький рівень капіталізації компаній-перестраховиків, зменшення обсягів фінансових надходжень, обмеження регуляторного характеру щодо валютних операцій, виникнення ризиків нетрадиційного характеру, широкомасштабне вторгнення на територію України, недостатня прозорість звітності та діяльності вітчизняних компаній.

Крім того, основною проблемою, що заважає розвитку ринку перестраховання, є недосконалість нормативно-правової бази, яка регулює цю галузь діяльності, зокрема, відсутність законів, що безпосередньо регламентують відносини, які виникають між учасниками на ринку перестраховання.

Ситуація ускладнена нерозвинутою інфраструктурою ринку перестраховання, про що свідчить формальний характер інституту посередництва на страховому ринку, а процес організації перестраховальних відносин між учасниками відбувається без обов'язкової участі перестраховальних брокерів.

Ще одною перешкодою для розвитку перестрахового ринку в Україні є його направленість на факультативне перестраховання, в той час, як в розвинених країнах світу більш поширеним є метод облігаторного перестраховання.

Всі ці проблеми потребують втручання держави у діяльність компаній на ринку перестраховання для досягнення його розвитку в Україні.

8. Для досягнення сталого розвитку ринку перестраховання в Україні необхідним стає здійснення виваженої й науково обґрунтованої політики держави. Так, необхідним стає орієнтація ринку на постіндустріальну модель функціонування, яка передбачає домінування інтересів споживачів страхових й перестраховальних послуг.

Така політика може бути сформована та реалізована лише за умови застосування державою механізмів стимулювання розвитку діяльності перестраховальників через вдосконалення запровадження системи пруденційного нагляду; розробку та впровадження Страхового Кодексу; перехід до міжнародних стандартів фінансової звітності, що підвищить рівень прозорості й відкритості перестраховального ринку.

Також варто зазначити, що необхідне стимулювання розробки та покращення страхових договорів, що стосуються вторинних наслідків війни, щодо питань страхування майна та життя населення від можливих негараздів.

Вжиття таких заходів дозволить вітчизняним компаніям зберегти рівень своєї фінансової стійкості та ділової активності та бути конкурентоспроможними на світовому ринку перестраховання.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Базилевич В. Д. Страхування: підруч. К. :Знання, 2008. 1019 с.
2. Боженко А. С. Аналіз кон'юнктури ринку перестрахування і умовах волатильної світової економіки. *Збірник наукових праць «Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України»*. 2014. № 38. С. 315-328.
3. Кнейслер О. В. Ринок перестрахування в Україні: теоретико-методологічні домінанти формування та пріоритети розвитку: монографія. К.: Центр учбової літератури, 2012. 416 с.
4. Кнейслер О.В. Оптимальне поєднання форм і методів перестрахування. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2012. №1 (13). С.61-65.
5. Александрова М. М. Страхування : навч. посіб. К. : ЦУЛ, 2002. 208 с.
6. Алескерова Ю.В. Перестрахування в Україні. Страховий ринок України на шляху євроінтеграції. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції 17-18 квітня 2018 року. Київ, 2018. С.139-142.
7. Кулина Г.М. Інструментарій управління платоспроможністю страхових компаній. Управління фінансами суб'єктів господарювання в умовах глобальної трансформації : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2015. С. 367–381.
8. Кострач Л. М., Рудь Л. О. Тенденції розвитку страхових компаній в Україні. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2019 . №2 . С. 135-154.
9. Говорушко Т.А. Страхування: навч. посіб. К.: Львів: "Магнолія" 2016. 328 с.
10. Нечипоренко В.І. Особливості розвитку правового інституту перестрахування в Україні і його нормативне регулювання. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2011. № 2. С. 12-28.
11. Ротова Т.А. Страхування: навч. посіб. 2-ге вид. переробл. та допов. К.: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2016. 400с.

12. Осадець С.С. Страхування: Підручник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. К.: КНЕУ, 2002. 599 с.
13. Стулій М. Д. Ринок перестрахування в Україні: сучасні тренди та проблеми. Проблеми та перспективи розвитку аграрного сектора економіки в умовах інтеграційних процесів. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція молодих вчених та студентів 15 травня 2019 р. Київ, 2019. С.10–11.
14. Теребус О.М. Перестрахування та проблеми його розвитку в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 2. С.105-109.
15. Фурман В. М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку: монографія. К.КНЕУ, 2005. 306 с.
16. Третяк К.В. Аналіз факторів впливу на розвиток українського ринку перестрахування. Наука і сучасність: виклики глобалізації - Частина I (Економічні науки): зб. наукових праць Міжнародної конференції Центру наукових публікацій (25 травня 2018 р., м. Київ). Київ, 2018. С. 144-146.
17. Пікус Р. Міжнародний досвід діяльності страхових посередників. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2019. № 107–108. С. 20–23.
18. Волошина А. Фактори розвитку перестрахування в Україні. *Страхова справа*. 2018. №1 (29). С.43.
19. Gerathewohl K. Reinsurance Principals and Practice. Translated by Lohn Christopher La Bonte. Vol. II. Karlsruhe: Verlag Versicherungswirtschaft e.V., 1982. С. 162.
20. Bogurdas Jr., John A., Robert H. Moore. Spreading the Risks. Chevy Chase: Posterity Press, Inc., 2003. С. 98.
21. Edwin W. Kopf. Notes on Origin and Development of Reinsurance. New York City: Globe Printing Company, Inc., 1929. С. 71.
22. Corporate History 1863-1870. Swiss Re URL: <http://swissre.com/pws/about%20us/corporate%20history/1863.html> (Дата звернення: 10.05.2023)

23. Бабко Т. Україна сьогодні випадає з міжнародної інтеграції в світовий ринок перестраховування. *Страхова справа*. 2018. № 1. С. 50-51
24. Golding C.E. A History of Reinsurance with Sidelights on Insurance. - Second Edition. - London: Waterlow & Sons Ltd. for Sterling Offices Limited, 1931. С. 212.
25. Гришин Г. Не все гаразд у перестраховальному королівстві. Вид-во «Бізнес-Сервіс», 2021. 68 с.
26. Семенова К. Г. Особливості державного регулювання перестраховальної діяльності. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2005. №31. С. 420–426.
27. Кнейслер, О. В. Державне регулювання ринку перестраховування. *Вісник КНТЕУ*. 2017. №4. С. 46–53.
28. Контрольний стандарт IAIS №8: «Здійснення нагляду за перестраховиками». Форіншурер. URL: <http://re-insurance.com.ua/standarts/247> (Дата звернення: 10.05.2023).
29. Боженко А.С. Сучасні аспекти та перспективи розвитку нагляду за перестраховальною діяльністю страхувальників. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2012. Вип. 36. С. 349-357.
30. Мун, Д. В. Перестраховальні ринки Європейського Союзу: аналіз тенденцій розвитку. *Страхова справа*. 2015. №10. С. 52-56.
31. Медвідь Я. Ф. Особливості державного регулювання і нагляду за страховою діяльністю в Україні. *Наше право*. 2021. № 13. С. 149-152.
32. Братюк В. П. Перестраховування в Україні. Братюк В.П., Мешко В. В.. *Економіка управління національним господарством*.: Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. 2016 р. № 10. С. 144-147.
33. Шірінян Л. В., Шашенко О., Шірінян А. Економіко-правовий аналіз розміщення страхових резервів страхових компаній і перестраховування у нерезидентів. *Бізнес-Інформ*. 2019. №7. С. 250-260.
34. Global Ratings Top 40 Global Reinsurers. Global Reinsurance Highlights 2022. URL: <http://www.standardandpoors.com> (Дата звернення: 10.08.2023).

35. Dennis Sugrue, Douglass E Ostermiller, Mark Coleman, Taoufik Gharib. Breaking out of the holding pattern: which way now for global reinsurance? Global Reinsurance Highlights 2022. URL: <http://www.standardandpoors.com> (Дата звернення: 10.08.2023).
36. World insurance in 2022 shows non-life insurance premiums continued to grow in 2022 despite an overall decline in premiums. Swiss Re Sigma. URL : <http://www.swissre.com> (Дата звернення: 15.08.2023).
37. Огляд ринків фінансових послуг та підсумки діяльності небанківських фінансових установ за 2022 р. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua> (Дата звернення: 10.09.2023).
38. Mark Coleman. Reinsurers braced to withstand turbulent weather and financial storms. Global Reinsurance Highlights 2022. URL: <http://www.standardandpoors.com> (Дата звернення: 16.09.2023).
39. Anvar Gabidullin, David Laxton. How regional reinsurers are evolving in search of a winning formula. Global Reinsurance Highlights 2022. URL: <http://www.standardandpoors.com> (Дата звернення: 10.05.2023).
40. Бормотова М. В. Дослідження поняття «фінансовий ринок» України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, 2019. №39. С. 200–202.
41. Братюк В. П. Перестраховання в Україні. *Економіка та управління національним господарством*, 2016. №10. С. 144–147.
42. Інформація про стан і розвиток страхового ринку. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5937> (Дата звернення: 12.08.2023).
43. Підсумки діяльності страхових компаній України за 2019-2022 рр. / Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua> (Дата звернення: 12.08.2023).
44. Business Insurance ranks the 100 largest U. S. insurance brokerage firms. URL: <https://www.businessinsurance.com/article/00010101/NEWS06/912325911/ BI - Top-100#> (Дата звернення: 12.10.2023).

45. Insurance Fact Book 2022: Top 10 Global Insurance Brokers By Revenues. URL: https://www.iii.org/sites/default/files/docs/pdf/insurance_factbook_2022.pdf (Дата звернення: 12.08.2023).
46. Figures on insurance intermediaries in Europe: VIPAR Report 2022. URL: <https://brokersireland.ie/wp-content/uploads/2023/01/BIPAR-report-Figures-on-insurance-intermediaries-Dec.pdf> (Дата звернення: 12.10.2023).
47. Відомості про надання посередницьких послуг у страхуванні та/або перестрахованні. за 2018-2022 рр. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua> (Дата звернення: 12.10.2023).
48. Шолойко А. С. Ринок страхування життя в Україні та його інфраструктура. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 5. С. 32–36.
49. Рейтинг страхових компаній за рівнем вихідного перестраховання за 1 півріччя 2023 року. URL: <https://insurancetop.com/top/uanonlife/reinsurance> (Дата звернення: 12.08.2023).
50. Залетов О. Особливості національного перестраховання. *Страхова справа*. 2018. № 3 (11). С. 20–24.
51. Ткаченко Н. В. Міжнародний досвід регулювання перестрахових операцій. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2020. № 22. С. 58–61.
52. Огляд ринків фінансових послуг та підсумки діяльності небанківських фінансових установ за 2020–2022 рр. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/aktivnist-nadavachiv-nebankivskih-finansovih-poslug-vidnovlyuyetsya-nerivnomirno-i-zalishayetsya-znachno-nijchoyu-za-dovoyennu--oglyad-nebankivskogo-finsektoru-za-iv-kvartal-2022-rokul> (Дата звернення: 12.08.2023).
53. Теребус О. М. Перестраховання та проблеми його розвитку в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2019. № 2. С. 105–109.
54. Єрмошенко А.М. Ризики діяльності страховиків і шляхи їх зменшення. URL: http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/APE/2019_6/207-215.pdf (Дата звернення: 12.08.2023).
55. Татаріна Т.В. Функціонування вітчизняного ринку перестраховання в Україні в умовах воєнного стану. *Наукові перспективи*. 2022 . №12 (30).С. 311-325.